

קבצי הערות התמימים ואנ"ש בלקו"ש חלק ט"ו שיחה א' לחנוכה

קובץ הערות התמימים ואנ"ש מאריסטאון גליון צ (תשל"ט)

ה. בלקו"ש חנוכה ש.ז. מבאר מ"ש בתחלת "הנרות הללו" – "תשועות .. ניסים .. נפלאות" ואילו בסיומו הוא באו"א: "נסיך .. נפלאותיך .. ישועתיך". ומבאר: דבתחלת הפזמון מסופר מה שנעשה לאבותינו בימים ההם, כותב כסדר המאורעות שקרה מקודם "תשועה" – נצחון החשמונאים במודיעין, ולאח"ז קרה ה"נס" דנצחון המלחמה באופן של "רבים ביד מעטים", ואח"כ "נפלאות" – "נס פך השמן", אבל בסיומו של "הנרות הללו" שמדובר אודות "להודות ולהלל לשמך הגדול" הרי לכל לראש יש (להתפעל ו) להודות מה"ניסים" ואח"כ מה"נפלאות" ואח"ז מה"תשועות", עיי"ש בארוכה.

ועי' בהערה 2 שמביא ממס' סופרים (המצויין בהערה 1) ש"מקדים" נפלאותיך" ל"נסיך".

וי"ל ע"פ מ"ש בהערה 16 שם ש"עוד סוג יש לומר ב"נפלאות" – שהוא מופרש ומובדל גם מנסים .. שהם היפך הטבע לגמרי .. ובנס דפך השמן .. נתוסף כמות השמן".

ולפי"ז י"ל שלראשונה (מתפעל ו) מהלל על ה"נפלאות" שהם היפך הטבע לגמרי, ואח"כ על "הנסים סתם (ש) יש להם אחיזה בטבע כמו נצחון המלחמה .." (הערה שם) וכשיטה זו אזיל במסכת סופרים.

אולם בנוסח רבינו הזקן הנ"ל י"ל שהכוונה ב"נפלאותיך" היא להנס דפך השמן .. והנס הי' "שנשתנה איכות השמן .." (מהערה 26, 16 שם) או זה גופא הוי ה"פלא" שמצאו ה"פך אחד של שמן כו" עיי"ש בשיחה. וא"ש.

אך עדיין צ"ב הסדר שב"על הניסים" דשם כתוב מקודם "נס" ואח"כ "תשועות" ו"נפלאות" (וראה בלקו"ש

ח"י ע' 315 דמוכיח מ"על הניסים" על "הנרות הללו",
ויל"ע).

ולהעיר שבנוסח אדה"ז הנ"ל - בתחלת הנרות הללו
איתא במס' סופרים שם ובטושו"ע שם ס"ג - ודלא כשאר
הנוסחאות.

הרב שלום דובער הכהן

10/08/2018 09:00

נחלת הר חב"ד

קובץ הערות התמימים ואנ"ש סיאטעל גליון ו (תשל"ט)

ג. בלקו"ש חנוכה ש.ז. ר"ס ב' כתב: פון דעם וואס
איך "הנרות הללו" ווערן דערמאנט (ניט נאר "נסיון",
נאר) אויך "נפלאותיך" און "ישועותיך" - איז מוכח, אז
די מצוה פון הדלקת נר חנוכה איז א זכר ניט נאר צום
נס פון פך השמן... נאר אויך צו די אלערליי סוגי ישועה
וואס דער אויבערשטער האט באוויזן בימים ההם בזמן הזה".

ובהערה 4 מביא ראי' לזה מל' הרמב"ם בהל' חנוכה
פ"ד הי"ב: להודיע הנס ולהוסיף בשבת הא-ל והודי' לו
על הנסים [לשון רבים] שעשה לנו.

והנה בשיחת ש"פ וישב תשל"ו (הנחת הת' בלתי מוגה)
אות י"ג ואילך מבאר בארוכה הפלוגתא בין אדה"ז והרמב"ם
בנוגע נש"ק; דאדה"ז סב"ל שחיוב הדלקת הנר הוא רק כדי
"שלא יכשל בעץ או באבן" - ולא משום עונג שבת, ורק שזה
"בכלל עונג שבת" וכמש"כ בסו"ט רסג ס"ב: "שזהו בכלל
עונג סעודת הלילה שכשאוכלה בלא נר איך לו עונג ממנה
כ"כ", שמכ"ז מובן שנש"ק מצ"ע איך לזה שייכות לעונג שבת
- רק "בכלל עונג שבת" כנ"ל (ועיי"ש שמביא כמה הוכחות
וראיות לזה).

משא"כ הרמב"ם סב"ל שהדלקת הנר הוא משום עונג שבת
כי בהל' שבת פ"ה ה"א כתב: "אפי' איך לו מה יאכל שואל
על הפתחים ולוקח שמן ומדליק את הנר שזה בכלל עונג שבת",
ז.א. שהעונג שבת שבא ע"י הנר אי"ז העונג מה שהוא
אוכל הסעודה לאור הנר, כי סב"ל שצריכים להדליק "אפי'
איך לו מה יאכל", שמזה רואיך דשיטת הרמב"ם הוא שהדלקת
הנר מצ"ע זהו עונג שבת.

ומבאר שם בהשיחה שהטעם שאדה"ז אינו סובר כהרמב"ם
- משום דאיתא בגמ' (שבת כג, ב): "נר ביתו ונר חנוכה
נר ביתו עדיף משום שלום ביתו". והיינו שכל הטעם שנר
שבת קודם לנר חנוכה הוא רק משום "שלום ביתו", - ואת"ל
שהדלקת נר שבת הוא (לא רק שלא יכשל בעץ או באבן, אלא
גם) משום כבוד ועונג שבת (כשיטת הרמב"ם הנ"ל), א"כ
אמאי זקוקים להטעם (שבגמ') שנר שבת קודם לנר חנוכה
"משום שלום בית", אפי' בלאה"כ נר שבת קודם, כי בנר
חנוכה יש רק ענין אחד: זכרון הנס דפך השמן, משא"כ בנר
שבת יש ג' ענינים: שלום בית, כבוד שבת, ועונג שבת -
ומכיון שאומר בגמ' שהטעם הוא "משום שלום ביתו", מוכח
מזה דלולא זאת לא הי' נר שבת קודם, כי ענין הדלקת
נש"ק הוא רק משום שלום בית ולא (גם) מצד כבוד שבת
ועונג שבת (וא"כ בנר שבת יש רק ענין אחד ובנר חנוכה
רק ענין אחד (- זכרון הנס דפך השמן)), אשר מצד זה
זקוקים לומר שדוקא מצד גודל השלום - נר שבת קודם.

^{אוצר החכמה}

וממשיך שם בהשיחה, שלהרמב"ם אי"ז קושיא, כי
הרמב"ם הולך לשיטתו שבנר חנוכה יש כמה ענינים (דהיינו
נוסף על הנס דפך השמן), ומביא ראי' ממש"כ הרמב"ם בהל'
חנוכה פ"ד הי"ב, שמצות נר חנוכה הוא "להודיע הנס
ולהוסיף בשבת הא-ל והודי' לו על הנסים שעשה לנו",
דהיינו לא רק על הנס דפך השמן אלא "על הנסים [לשון
רבים] שעשה לנו", גם שאר הנסים. אשר עפ"ז זקוקים
להטעם דגדול השלום, שדוקא בשביל זה הוא דוחה נר חנוכה,
ולולא זאת לא היינו אומרים נר ביתו קודם, כי כמו

שבהדלקת נש"ק יש ג' ענינים כנ"ל, עד"ז יש כמה ענינים
בנר חנוכה, וא"כ אין מעלה בהדלקת נש"ק על נר חנוכה.
עיי"ש בארוכה.

והנה לפי מה שמבאר שם דלשיטת אדה"ז יש רק
ענין אחד בנרות חנוכה - יש להבין איך זה מתאים עם
המבואר בליקוט זו שמסביר שמזה שמזכירים בהנרות הללו
הג' לשונות נסיך נפלאותיך וישועותיך מוכח דהדלקת
נר חנוכה הוא לא רק זכרון להנס דפך השמן אלא גם לכל
הישועות שהי' בימים ההם כו', דהיינו שיש כמה ענינים
בנרות חנוכה (כמו הרמב"ם)?

הרב ארי' לייב קפלן
ר"מ ומשפיע - בישיבה גדולה

ד. בליקוט הנ"ל אות ב' מקשה: א) כיון שתפלת ערבית
רשות, ב) וגם אין חיוב לאכול פת ב(ליל) חנוכה - נמצא,
שאיך שום חיוב הכרחי להזכיר הנס דנצחון המלחמה בליל
הנדכה. ^{הנדרש} ^{לצורך החכמה}

והנה על מש"כ שתפלת ערבית רשות מציין בהערה 7:
"רמב"ם הל' תפלה פ"א ה"ו. טאו"ח ר"ס רלה. שו"ע אדה"ז
או"ח ר"ס פט. - והנה בכל מ"מ אלו מבואר שמה שתפלת
ערבית רשות היינו שאם אינו רוצה להתפלל אינו צריך כו',
אבל עכשיו בזמן הזה "כבר קבלוהו כל ישראל עליהם
לחובה" (שו"ע אדה"ז שט. וראה גם מש"כ הרי"ף - ברכות
כז, ב).

ויש להעיר ממש"כ התוס' (ברכות כו, א) בד"ה טעה
ולא התפלל ערבית. וז"ל: הא דאמרינן דתפלת ערבית רשות
היינו לגבי מצוה אחרת והיא עוברת דאז אמרינן הדחה
תפלת ערבית מפני' אבל לחנם אין לו לבטלה. עכ"ל. ועי'
גם בתוס' (חגיגה ט, ב): ואפי' למ"ד (תפלת ערבית) רשות
בחנם אין לנו לבטלה עכ"ל (ועד"ז איתא בתוס' (יומא
פז, ב) ד"ה והאמר רב. רא"ש פ"ד דברכות סי' ב. וראה גם
ב"ח או"ח ר"ס רלה). ונמצא דלשיטת התוס' יש חיוב הכרחי
להזכיר הנס דנצחון המלחמה בתפלת ערבית.

ה. במש"כ שם שאין חיוב לאכול פת ב(ליל) חנוכה - כ'
בהערה 8: "כי גם את"ל שיש חיוב משתה ושמחה, וגם חיוב
לעשות סעודה - הרי אין החיוב דוקא בליל חנוכה". ובשוה"ג
מציין לאלו שט"ל שיש חיוב משתה וכו' בחנוכה: ראה מרדכי
הובא בדרכי משה או"ח סתר"ע. ב"ח שם. יש"ש לב"ק פ"ז
סל"ז. ועוד. וראה בארוכה לקו"ש ח"י ע' 142 ואילך.

ויש להעיר גם מתוס' (תענית יח, ב) ד"ה הלכה מתענה
ומשלים. וז"ל: הא דקפסק הלכה מתענה ומשלים אר"ח קאי,
דאי אחנוכה ואפורים אינו יכול להתענות דיום משתה ושמחה
כתיב עכ"ל (וראה הגהות חלקת שלמה לתענית שם).

זעליג מאנדעל

7. בליקוט הנ"ל (אות ב') מבאר שמזה שנזכר בהתפלה
ד"הנרות הללו" ג' לשונות "נסיק" "נפלאותיך" ו"ישועותיך"
- מוכח שמצות הדלקת נר חנוכה היא זכר לא רק להנס דפך
השמך - אלא גם לכל סוגי ישועה שעשה הקב"ה עמנו בימים
ההם בזמן הזה, ובזה יתורץ קושיא חזקה בנוגע הזכרון דנס
חנוכה, והוא: "ביי נס פורים איז דאך דא א חיוב צו
דערמאנען די הצלה וישועה פון המן הרשע כו' סיני ביום און
סיני בלילה; משא"כ ביי דער נצחון פון חנוכה איבער די
יוונים - וואס איז אויך געווען א נס דערמאנט מען עס בלילה
נאר איך "ועל הנסים" וואס מ'זאגט איך מעריב און איך
ברכת המזון;

און וויבאלד אז .. תפילת ערבית רשות .. - קומט
אויס אז ס'איז ניטא קיין חיוב הכרחי צו דערמאנען דער
נס פון נצחון המלחמה בליל חנוכה".

ובהער ^{אתר החסמה} 9 מוסיף: "ובפרט שאם לא אמר ועל הנסים
בתפלה .. אין מחזירין אותו (טושו"ע או"ח סתרפ"ב ס"א.
וראה שו"ת צ"צ שער המילואים סי"א)". [והביאור בזה בדא"פ
- דנוסף לזה שתפילת ערבית רשות היא, הנה מכיון שאם לא
הזכיר ועל הנסים אינו צריך לחזור הרי"ז הוכחה לכאן'
דעל הנסים אינו הכרחי בתפלה כו' (וראה שבת כד, א)].

ומתוך ^{24/08/2018am}: "עפ"י הנ"ל איז עס פארענטפערט בפשטות:
הדלקת נרות חנוכה איז א זכרון (ניט נאר אויף דעם נס פון
פך השמן, נאר אויך) אויף אלע נסים פון ימי חנוכה", וכותב
בהערה 11: "ומה שקבעו לשבת על הנס דנצחון המלחמה ע"י
נרות - הוא בכדי שיוכלל גם הנס דפך". עכ"ל.

והנה מכל הנ"ל מובן דביום חנוכה יש חיוב הכרחי
להזכיר הנס דנצחון המלחמה; וצלה"ב מתי יש חיוב במשך
היום להזכיר את זה: דאין לומר (שכיון דתפילת שחרית חובה
היא נמצא) די שחיוב להזכיר ועל הנסים בשמו"ע דתפילת
שחרית - דהרי אם לא אמר על הנסים (אפי' בשחרית - ראה
טושו"ע שם. שו"ת צ"צ שם) אין מחזירין אותו - ולפי הנ"ל
בהע' 9 זוהי הוכחה ד"ועל הנסים" בשמו"ע לכאן' אינו ענין
הכרחי.

וגם דוחק לומר שהזכרת נצחון המלחמה ביום הוא ע"י
שואורים הלל בכל הח' ימים דחנוכה - כי כל הטעם שאומרים
הלל בחנוכה הוא משום הנס דפך השמן, ראה ב"י או"ח סי'
תרפג, וכן מבואר בתוס' ד"ה ויו"ט - תענית כח, ב. וז"ל:
דחנוכה דינא הוא לגמור הלל דכל הח' ימים הי' הנס מתגדל
והי' כל חד וחד יו"ט (ועד"ז כתב המאירי בשבת כא, ב.
שבלי הלקט סי' קעד. פרדס לרש"י סי' קצח. ואינם מזכירים
כלל דאומרים הלל (גם) משום הנס דנצחון המלחמה. ולהעיר
מאוה"ת חנוכה (כרך ה' ע' 1884), עיי"ש).

ואולי י"ל דהנה בלקו"ש ח"י (שיחת חנוכה, ע' 143) מבאר
ד"ימי הלל" - באו בעיקר מפני הנס שהי' בפך השמן, ובאות

ו' שם כותב: "כיון שהיא ישועה רוחנית, התקינו בגלל ימי הלל". ובהע' 15 כותב: אף שגם מפני נס המלחמה "קבעו ח' ימי חנוכה אלו להודות ולהלל". עכ"ל. ויל"ע.

ב. זאבלונוב

ז. בליקוט הנ"ל אות ד' מבאר חילוק בהתוכן דג' הענינים "תשועות" "נסים" ו"נפלאות": "תשועות" נראה כאופן טבעי לגמרי (אבל כמובן צריכים ישועת ה' לזה); "נסים" הם למעלה מהטבע; ו"נפלאות" הם מלובשים בטבע, אבל באופן פלאי, "וואס רופן ארויס א" וואונדער" ביי דעם וואס זעט זיי".

ובהע' 16 כותב: "עוד סוג יש לומר ב"נפלאות" - שהוא מופרש ומובדל גם מנסים .. דנסים סתם יש להם אחיזה בטבע, כמו הנצחון המלחמה באופן ד"מסרת גבורים ביד חלשים" שהי' טבעי; ו"נפלאות" הם נסים שהם היפך הטבע לגמרי מבלי שום אחיזה בטבע .. ובנס דפך השמן - אולי י"ל דתלוי בשני הפירושים באופן: א) נתוסף כמות השמן (וכמו שמצינו באסוך דנס אלישע (מ"ב ד, ב ואילך)) .. ב) נשתנה איכות השמן ודלק לאט לאט. עכ"ל.

- והיינו, להפי' ב"נפלאות" ש"הם נסים שהם היפך הטבע לגמרי מבלי שום אחיזה בטבע", הי' הנס דנתוסף "כמות" השמן כו' כמו באלישע באסוך השמן. ולהפי' ב"נפלאות" שהם מלובשים בטבע (באופן פלא), הי' הנס שנשתנה "איכות" השמן.

והנה בהמשך תער"ב ח"א פקפ"ה מבאר החילוק בין נס וברכה, ומבאר ענין הנס: "דהנה כל בחי' התחדשות מעיקרו וכמו הנס שהוא היפך הטבע להפוך כל הצירופים שנבראו בהם כל העולמות, צריך שיבא האור מבחי' עצמות או"ס דוקא .. כקרי"ס". משא"כ ענין הברכה: "אין בזה התחדשות ושינוי דבר רק מה שהוא בשרשו ומקורו יומשך בהתגלות כו' וכמ"ש הבחיי [שמות כה, נג. (ועד"ז כתב הרמב"ן, שם כה, ד)] גבי אסוך שמן דאלישע שז"ע הברכה מיש ליש להגדיל הברכה (והיינו שתהי' ההמשכה כמו שהיא בשרשה כו') וזה ביכולת הנביאים כו' .. שז"ע הברכה שא"ז בבחי' התחדשות ממש" עכ"ל מלבד החצ"ר. וראה גם אוה"ת נ"ך ח"א ע' פג.

ועפ"ז שאסוך שמן דאלישע לא הי' (נס, רק שהי' ברכה וענין הברכה אינו) היפך הטבע ממש, ואדרבא וכנ"ל - יש להבין דהרי בהע' הנ"ל מבאר שלהפירוש בנפלאות ש"הם נסים שהם היפך הטבע לגמרי מבלי שום אחיזה בטבע" הי' הנס דפך השמן דנתוסף בכמות השמן ע"ד אסוך שמן דאלישע, והרי לפי הנ"ל מהמשך תער"ב - אסוך שמן דאלישע אינו היפך הטבע כו'?

אהרן לייב ראסקין

קובץ הערות וביאורים אהלי תורה גליון גט (תש"מ)

ג. בלקו"ש חט"ו חנוכה (א) הערה 17: "מובא בס' מאור עינים, אבל ידוע היחס לספר זה", עכ"ל.

ובהמשך למה שכתבתי באחד הגליונות, מן הראוי לציין מ"ש בספר אדירי דעה בפרק "רבי יהודה ליוא בר"ב, המהר"ל מפראג" ע" 149: פ"א הגיע לידו ספרו של החכם ר' עזרי' מן האדומים "מאור עינים", שהתייחס בזלזול אל המסורת והרבה לבקר אגדות מן התלמוד, בהשוותו אותן אל ספרי ההיסטוריה של הגוים. לאחר עיון מעט פרץ המהר"ל בזעקה ואמר: ^{פ"א} ובקראי בו נקרע לבבי בקרבי ואמרתי: אוי לעיני שכך ראו ואוי לאזני שכך שמעו דברים כאלה! אחר היום אשר בו נגלו ונראו דברים כאלה!", ע"כ בהנוגע לענינינו.

הת' מרדכי מנשה לאופר
תות"ל - אה"ק

כו. בלקו"ש חנוכה תשל"ט כותב כ"ק אד"ש בהערה 17: "... מובא בס' מאור עינים, אבל ידוע היחס לספר זה. ואכ"מ). " עכל"ק.

והכוונה בזה היא: דהנה בסדר הדורות (שמות הספרים אות מ') בערכו, כותב: "ר' עזרי' מן האדומים ובו שלשה חלקים... [ולאחר שמונה כל ג' החלקים, מסיים:] ובאר הגולה כתב ששתי נגד ספר זה (כמשון) [כמשוש] חתן. ואח"כ מצא בו דברים שלא ישרו בעיניו, שים עינך עליהם".

ובשם הגדולים להחיד"א (מערכת ספרים אות מ' ס"ח) בערכו, כותב: "עמ"ש בספרי הקטן מחזיק ברכה בקונטרס אחרון סי' ש"ז. [ובחצ"ע"ג ואולי הוא הנ"ל]".

דשם ס"ה אי': "מצאתי בגנזי רב גדול זלה"ה פתק אחת שכתב הרב הגדול מהר"ר אלישע גאליקו זלה"ה וגם אשו"ר נלוה עמו הרב הגדול מהר"ם אלשיך והעתקתי אות באות וז"ל: למען לא תהי' האמת נעדרת אודיע נאמנה איך הובא לפני ספר שחבר הר' עזרי' מן האדומים הנקרא מאור עינים ובפתחי עמדתי מרעיד כי בלי ספק המקיימו עובר משום בל יראה ובל ימצא ובכך הובא לפני מופת הדור והדרו הרב הגדול כמהר"ר יוסף קארו זלה"ה ואחר ימים שלח אחרי וצוה אותי לסדר כתב אחד אשר יחתום בו ותורף המכוון הי' שהי' ראוי לשרוף ולהעביר באש את הספר הנז' בכל מקום ושחמה על הרבנים אשר במקומו איך הניחו להדפיסו ולא תשו לכבות התורה ועיקרי' ובהיות כי אני החמצתי בדבר וביני וביני חלה הרב הגדול זלה"ה חוליו אשר בו נתבקש בישיבה של מעלה ולא יכול לחתום בידו הודעתי את דבריו וצ"ל באמת ובכל חכמי ישראל מחזיקי האמת אדברה שלום נאם הצעיר אלישע גאליקו: ככל הדברים האלה שמעתי גם אני מפי מהר"ר זצלה"ה (כך מזכיר בתשובותיו למרן כידוע) נאם הצעיר משה בה"ר חיים אלשיך זלה"ה".

הת' שמואל לאופר
תות"ל לוד

קובץ הנ"ל גליון כג (תשמ"א)

י.ט. בגליון יט סעיף כ"ו הביא הת' ש. ל. מ"ש בלקו"ש חנוכה תשל"ט (הודפס בלקו"ש חט"ו חנוכה א') בהערה 17 וז"ל: "מובא בספר מאור עינים, אבל ידוע היחס לספר זה, ואכ"מ)" עכלה"ק, וכתב הנ"ל דהכוונה בזה מה שמובא בסדר הדורות ובאר הגולה כתב ששתי נגד ספר זה כמשוש חתן ואח"כ מצא בו דברים שלא ישרו בעיניו. וכן הביא בס' שם הגדולים להחידא שמציין לספר מחזיק ברכה קונטרס אחרון סי' ט"ז "מצאתי בגנזי רב גדול זל"ה פתקא אחת שכתב הרב הגדול אלישע גאליקו וגם אשו"ר נלוה עמו הרב הגדול מהרמ אלשיך והעתקתי אות באות וז"ל: למען לא תהי' האמת נעדרת אודיע נאמנה איך הובא לפני ספר שחבירו הי' עזרי מן האדומים הנקרא מאור עינים ובפתחי עמדותי מרעוד כי בלי ספק המקיימו עובר משום בל יראה ובל ימצא ובכך הובא עני מופת הדור והדרו הרב הגדול כהר"ר יוסף קארו זלה"ה

ואחר ימים שלח אחרי וצוה אותי לסדר כתב אחד אשר יחתום בו וחירף המכוון הי' שהי' ראוי לשרוף ולהעביר באש... ע"ש

ולכאורה לפי"ז צריך להבין מדוע בכלל מציין כ"ק אד"ש לספר זה (אף שכתב ידוע היחס לספר זה) ?

וי"ל ע"פ מ"ש בשדה חמד ח"ט כללי הפוסקים סי' ט"ו סעיף ל"ט (אחר שהביא דברי החידא דלעיל והוא כותב ע"ז "הרי עדות נאמנה בשם מרן הוא הקדוש לאסור איסור קריאה בספר הנ"ל"). כתב בשם הספר "המעלות לשלמה" וז"ל: שהמחבר ספר מאור עיניים הוא הרב עזרי' מן האדומים הי' בזמן מרן ושהמסתכל בספר הנ"ל יראה שהי' חכם גדול בקיא בש"ס ובפוסקים הראשונים ומדרשי רז"ל שנונים על לשונו ובקי בספרי העמום כמאן דמנחי' בכסתי' ולפי שבכמה דברים נטה מדברי הש"ס והביא ראי' מספרי העמום לסתור דרשות חז"ל חלילה, זו היא הסיבה שנתעורר מרן הה"י להסכים לרחק הספר הזה מכל גבול ישראל ולדונו בשריפה... ועמד הרב המעלות לשלמה מתמי' על כי ראה שהרב כנה"ג בחלק א"ח... ועוד בכמה מקומות מזכיר ומציין את ספר מאור עיניים מראשו ועד סופו ולא זז מחבבו והעלה אותו על ספה... וביותר תמה על מרן החיד"א שבספר כסא רחמים אשר נדפס שנים רבות אחרי שהדפיס הספר מחזיק ברכה בפ"י למס' סופרים פ"א הלכה ח' מזכירו שראה באקראי ועראי, את הספר הנ"ל ומביא ממנו מה שכתב בחלק הדרת זקנים... הדבר תמוה איך לא השגיח על הסכמת מרן הב"י... ועוד הביא שהרבנים בלקט הקמח בחלק יו"ד בהל' נידוי דף ק"ז ע"א והצמח דוד שהובא בשם הגדולים ח"א מערכת השי"ן אות כ"ב (והרד"ק בהגהותיו לשו"ע או"ח הביא דבריו בשו"ר ברכה או"ח סי' ל"ו ובספר בן יוחאי בקונטרס מעינות ומטפחות מענה פ"ט ובס' מצרף לחכמה דף י"א ובס' לחמי תודה סי' י"ט דף פ"ד ע"א ובס' יד נאמן דף ד' ע"ב ועוד בכמה ספרים אחרים מביאים דברי ספר מאור עיניים הנ"ל. והדבר תמוה איך לא נרגשו כל הרבנים הנ"ל מאשר הרעישו מרן הבית יוסף ושני הרבנים הנ"ל על ספר הנ"ל.

לכן כתב שנ"ל שאף שקצת מהרבנים הנ"ל אפשר שראו וידעו מהסכמה הנ"ל בכל זאת למדו בספר הזה מפני שסוברים שמאחר שלא נכתבה ההסכמה ההיא ולא חתם עלי' מרן רק שאמר לרב אלישע גאליקו לכתבה כדי לחתום עלי' והוא לא כתבה עד דנח נפשי' דמרן ולא יצאה מחשבת מרן מן הכח אל הפועל אות היא כי מאת ה' היתה זאת דלא אסתעיא מילתא מן שמיא ולא בדרך מקרה נתרשל הרב מוהר"א גאליקו מלקיים מצות מרן חלילה בפרט בדבר כזה. ומה גם שהוא עצמו עמד מרעיד בדבר על הס' הנזכר וגם יפלא איך מרן הקדוש אחר שצוה לכתוב ההסכמה ההיא כאשר ראה שלא נכתבה בזריזות איך לא

חזר לצוות ולגזור עליו לכתבה אם לא שמן השמים סייעו
בזה ונשכח הדבר וגם הרבנים הגדולים מוהר"א גאליקו
ומוהרם אלשיך שאף בלתי הסכמת מרן כוחם גדול לאסור הספר
ההוא אחר שכמו זר נחשב בעיניהם ומדוע שתקו ולא עשו הם
הסכמה על זה בכל תוקף ולצרף בהסכמת גם ציווי מרן מכל
זה מוכח שלא סייעו מן השמים בהסכמה ההיא והרבנים הנז"ל
קראו בס' הנ"ל בלתי שום חשש בדבר אלא תיכף הדברים אשר
דבר הרב המעלות לשלמה שם, "עכ"ל.

וא"כ מובן מדוע מציין כ"ק אד"ש בהערה להס' הנ"ל
אלא שמסיים "אבל ידוע היחס לספר זה".

הת' בנימין כהן
תות"ל כפ"ח

קובץ הערות התמימים ואנ"ש כפר חב"ד גליון לא (תשמ"א)

ז. בלקו"ש חט"ו שיחת חנוכה (א') הערה 17
א': "... מובא בס' מאור עינים, אבל ידוע היחס
לס' זה. ", "עכ"ל.

והנני לציין בזה:

ראה מחזיק ברכה (להחיד"א) בקו"א לסי' שז,
אות ה'. באר הגולה (למהר"ל) באר הששי ד"ה והיה
(במהדורת לונדון תשכ"ד (ושלאחריו) בע' קכו - ז).
ובארוכה - בקונטרס פקועות שדה להשד"ת סי' ד'
(בהוצאת קה"ת - סוף כרך ט').

ועי"ע באוצר ישראל (אייזענשטיין) ע' עזריה
מן האדומים (ע' 50-49), המהר"ל חייו ותקופתו
(גיטסדינר) פי"ט סעיף א' ובהערות שם, ועוד.

— ומפני האריכות לא נעתק כהנ"ל —

הת' יעקב צבי שטיינברג

תות"ל - כפ"ח

120/08/2018

ג. בלקו"ש חט"ו חנוכה (א) מבאר כ"ק אדמו"ר שליט"א הסדר שאומרים בנוסח "הנרות הללו", בתחילתו - על התשועות ועל הנסים ועל הנפלאות, ואילו בסיומו אומרים (בשינוי הסדר) - על נסיך ועל נפלאותיך ועל ישועותיך.

ומבאר כ"ק אד"ש דבתחילת "הנרות הללו" הוא מטעם סדר המאורעות, ואילו בסיום הוא מצד הרגשתינו להודות ולהלל לשמך הגדול, ולכן הוא הסדר באופן אחר, עכת"ד, עיי"ש בארוכה.

עפ"ז צ"ל מפני מה אומרים "ועל הנסים".
ועל התשועות ועל הנפלאות. "בפורים? היכן אנו מוצאים בפורים ענין של נס גלוי ונפלאות? (דהנה מבואר בחסידות בכ"מ איך שבפורים הי' הנס מלובש בדרכי הטבע, שלא הי' נראה לנס).

מיכאל לוזניק

ד. בענין הנ"ל צ"ל עוד: למה הסדר ד"ועל הנסים". ועל התשועות ועל הנפלאות. "הוא בשינוי אחר מהנוסח ד"הנרות הללו"?

ובפרט לפי ביאור כ"ק אדמו"ר שליט"א דטעם השינוי הוא או משום סדר המאורעות, או משום סדר הרגשתינו,

לכאורה מהנוסח ד"ועל הנסים וכו'" נראה די ש ענין שלישי בשינוי הסדר, דהרי נוסח ד"ועל הנסים" שונה לגמרי מהנוסח ד"הנרות הללו", דמוכח מזה ענין שלישי שלא הוזכר בהשיחה.

דוד בריק

קובץ הנ"ל גליון קצא

ה. בגליון הקודם טו (קצ) הקשה הת' מ. לוזניק על הא דמבאר כ"ק אדמו"ר שליט"א בלקו"ש חט"ו שיחת חנוכה (א), הסדר שאומרים ב"הנרות הללו", דבתחילתו הנוסח הוא "על התשועות ועל הנסים ועל הנפלאות", והוא על סדר המאורעות, ואילו בסיומו הנוסח (בשינוי) "על נסיך ועל נפלאותיך ועל ישועותיך" - והוא מצד הרגשתינו "להודות ולהלל לשמך הגדול", עיי"ש.

והקשה הנ"ל דעפ"ז צ"ל ד"היכך אנו מוצאים בפורים ענין של נס גלוי ונפלאות שמשום זה אנו אומרים "ועל הנסים". ועל התשועות ועל הנפלאות?" (דהנה מבואר בחסידות בכ"מ איך שבפורים ^{אמר החסיד} ה' הנס מלוּבש בדרכי הטבע, שלא הי' נראה לנס), עיי"ש.

והביאור בזה י"ל בפשטות שבפורים הי' ג"כ נסים גלויים, וכמבואר במדרש שהמלאך הי' קורא מתוך ספר הזכרונות של אחשורוש על מעשה דבגתן ותרש (סריסי המלך), ועוד כיו"ב.

דמכ"ז מובן דהי' נסים גלויים גם בנס דפורים.

והא דמבואר בחסידות דהנסים דפורים היו נסים מלוּבשים בדרכי הטבע, היינו שהמאורעות של הנסים גלויים אינם כתובים להדיא בהמגילה, עד שאפילו שם הוי' אינו נמצא בהמגילה וכו', אבל נסים גלויים היו בנס דפורים.

ובנוגע לה"נפלאות", ע"פ המבואר בהשיחה הנ"ל הם נסים שיכולים להסביר ע"פ טבע, ועכ"ז הם "פלאים" שצריך פלא מהקב"ה (וכמבואר בסוס"ז שם),

עפ"ז בטח שהיו נפלאות בהנס דפורים, דהא דאסתר היתה יכולה לפעול על אחשורוש יכולים להסביר ע"פ טבע, אבל זה פלא מהקב"ה (וכמובא שם מהגאולה די"ט כסלו ש"הפליא. . לעשות בארץ", עיי"ש). וד"ל.
ברוך יוסף העכט

קובץ הנ"ל גליון רמד (תשמ"ב)

א. בלקו"ש חט"ו חנוכה (א) סעי' ב. (עמ' 366)
נז"ל: פון דעט וואס אין "הנרות הללו" ווערן
דערמאנט (ניט נאר "נסיון", נאר) אויך "נפלאותיך"
און "ישועותיך" - איז מוכח, אז די מצוה פון
הדלקת נר חנוכה איז א זכר ניט נאר צום נס פון
פך השמן - (בהערה: אף ש(כמובן) זהו עיקר הזכרון
דהדלקת נ"ח) [ווארום דער נס פון פך השמן איז ניט
אין גדר פון "ישועות"] -

נאר אויך צו די אלערליי סוגי ישועה וואס
דער אויבערשטער האט באוויזן בימים ההם בזמן הזה,
און וועלכע ווערן, בכללות, איינגעטיילט אין די
דריי לשונות (כדלקמן);

. . . הדלקת נרות חנוכה איז א זכרון (ניט
נאר אויף דעם נס פון פך השמן, נאר אויך) אויף אלע
ניסים פון ימי חנוכה;

און ווי מען געפינט, אז איינער פון די וועגן
צו אויסדריקן זכרון והלל צום אויבערשטן איז דורך
אנצינדן נרות. - (בהערה: ומה שקבעו לשבח על הנס
דנצחון המלחמה כו' ע"י נרות - הוא בכדי שיוכלל
גם הנס דפך).

עפ"י ביאור כ"ק אדמו"ר שליט"א בזה יש לבאר
דבר חמוה:

על קושית הב"י בסי' עח"ר - מדוע קבעו חנוכה
ח' ימים, הרי הנס של השמן הי' רק ז' ימים שהרי
השמן שבפך הי' בו להדליק יום א' תירץ הפרי חדש
(סי' תע"ר) דעל נס השמן קבעו רק ז' ימים יו"ט,
יום ראשון קבעו לזכר נס נצחון המלחמה. (ועד"ז)
במאירי שבת (כא ע"ב) "ולילה הראשון שלא הי' שם נס
השמן מברכין על הגאולה ועל הודאת מציאת הפך ושאר
לילות על נס השמן".

וידוע הקושיא, דאה"נ עפ"ז מובן מדוע קבעו
ח' ימים יו"ט, אבל עדיין אינו מובן מדוע קבעו
ח' ימים הדלקת נרות, דלכאו' הדלקת נרות הוא לזכר
נס השמן, ונס השמן הי' רק ז' ימים?

אבל עפ"י ביאור כ"ק אדמו"ר שליט"א בלקו"ש
נ"ל. מובן בפשטות דהדלקת נרות הוא ג"כ זכר על
ס' המלחמה. ^{24.08.2018}

אלא די"ל דלפי הפרי חדש דסבר דנס השמן הי'
יק ז' ימים, צ"ל דהדלקת נ"ח בליל א' הוא רק לזכר
צחוק המלחמה (ומציאת הפך - להמאירי) אבל לא לזכר
ס' השמן דסבר, דלא הי' נס השמן בליל א', ובשאר
ימים הדלקת נ"ח בעיקר בשביל נס השמן.

ולפי הפרי חדש מדוע באמת תקנו זכר לנס נצחון
ומלחמה בליל א' ע"י נרות, דלכאור' לפי הפרי חדש א"א
לתרץ כביאור כ"ק אדמו"ר שליט"א בהערה שס'. " . . בכדי
שיוכלל גם הנס דפך". דכמותו בליל א' אינו כולל נס
אשר החכמתו? ^{אשר החכמתו}

י"ל דגם כהפר"ח י"ל עד"ז דהיינו כיון שבשאר
ימים ההלל על נצחון המלחמה, צ"ל ע"י נרות כדי
שאז יוכלל הנס דפך, במילא ג"כ בליל ראשון תקנו
זכר על נצחון המלחמה ע"י הדלקת נרות.

יהודה שמשון גדאלאוניץ

ישיבה גדולה - ניו הייווען

ב. בלקו"ש הנ"ל סעי' ב' וז"ל: פון דעם וואס אין
'הנרות הללו' ווערן . . . (כנ"ל) - וואס דער אוי-
בערשטער האט באוויזן בימים ההם בזמן הזה . . . עכלה"ק.
(בהערה: שזה לפי הרמב"ם עיי"ש).

וצ"ב שזה דוקא לפי שיטת הרמב"ם ולא לפי אדה"ז
מ"ש בלקו"ש חט"ו חנוכה (ב) בהערה 23 וז"ל: " . . .
ולהרמב"ם אין זה . . . גם בנר חנוכה יש כמה פרטים
זלבד זכרון נס הנרות . . .

משא"כ לשיטת אדה"ז (שבפשטות - פוסק כהשו"ע כו')
כל הקביעות דחנוכה הוא מצד הנס דנרות ורק זה
פרסומא ניסא דנר חנוכה. . . עכל"ק.

נמצא שלפי אדה"ז, נרות דחנוכה קאירן על הנס
נרות וא"כ לפי שיטת אדה"ז נשאר השאלות שהקשה בלקו"ש

ובעניננו הוא "רשעים ביד צדיקים" - עבודת המות,
לכן מקומו הוא בין "טמאים ביד טהורים" - יסוד,
ל"זדים ביד עוסקי תורתך" - מל'.

וראה גם בשערי אורה (אות נג) הנ"ל: "וע"כ לא
עשו עיקר הנס מנצחון המלחמה רק ממציאת השמן הטהור
דוקא שהוא מקור האור דתו"מ כנ", דהיינו שעיקר הנס
היתה "ממציאת השמן הטהור" - יסוד, שהוא "מקור אור
דתו"מ" - שיהי' "זזדים ביד עוסקי תורתך" - מל'.

משה מנחם מענדל איידעלמאן
ישיבה גדולה - קסבלנקה מרוק

קובץ הערות התמימים ואנ"ש תורת אמת גליון ו (תשמ"ב)

טו. בלק"ש חט"ו בשיחה לחנוכה (א) מקשה על הסדר שאנו
מודים בנוסח "הנרות הללו":...אנו מדליקים על החשועות,
ועל הניסים ועל הנפלאות...להודות ולהלל על ניסוך ועל
נפלאותיך ועל ישועותיך. "ומבאר דבחחילת הנוסח אנו מזכיר⁶
ע"פ סדר המאורעות כדרך שנחרשו במציאות. דתחילה נכנסו
חיילי היינונים לעיר מודיעין ולא היה מספרם רב כ"כ, כך,
שע"י הקב"ה עזר ועשה לנו "ישועות" הצליחו לגבור עליהם.
ואח"כ היה הנס הגלוי שבאו אלפים מגייסותיהם, ואעפ"כ
גברו עליהם שהיה למעלה מן הטבע לגמרי, וה"ז נס גלוי.

לכסוף נחרחש "הפלא" שמצאו פך השמן, דאף שיש להסביר מן תופעה כזו, אך סו"ס ה"ז גזר של פלא, אך פשוט דאין זה נס. ובסיום הנוסח מזכירים לפי סדר התפעלות הנפש מדברים אלו, אשר בזה פשוט דתחילה מחפלאים אנו מה"נס" גלוי שנחרחש, ואח"כ מה"פלא" שבמציאת השמן הטהור, ואח"כ ממה "שהושיע" הקב"ה כו'. - וזהו הסדר "על ניסך ועל נפלאותיך ועל ישועותיך". עכת"ד בקיצור.

ובהערה 16 מביא אד"ש השיטה ש"נפלאות" הכוונה בזה לניסים שהם היפך הטבע לגמרי, ועפי"ז מסביר את הסדר בהנ"ל, שגם לשיטה זו יש להסביר ע"פ מה הסדר, שהוא ע"פ סדר המאוד 'זו"ל' בהערה 26: ולהפי' דב"נפלאות" יש סוג שלמעלה מ"ניסים" שאין להם אחיזה בטבע - י"ל, שהכוונה ב"נפלאותיך" היא להנס דפך השמן. עכ"ד. ובהערה 27 ממשיך להסביר לשיטה זו עיי"ש.^{22/08/2018}

ולכאורה הדברים נתנו לחצאין, שהרי כ"ז הוא הסבר בתחי' הנוסח שאנו אומרים. דהרי סו"ס לשיטה זו עדיין צ"ע מהו הסדר בסוף הנוסח "על ניסך כו'" שהרי כאן לכאורה היה צ"ל תחילה בנוסח; על נפלאותיך, שהרי כאן הוא ע"פ סדר התפעלות הנפש, ופשוט הוא דעיקר ההתפעלות (לפי שיטה זו) היא - מה"נפלאות". וא"כ אנו צריכים להודות תחילה על ה"נפלאות", שהיו בפך השמן, שדלק לשמונה ימים, שזה הרי היפך הטבע, ואח"כ להודות על הניסים ועל התשועות - ע"פ סדר ההתפעלות.

ויתירה מזו, דהנה הלשון בהערה שם הוא: "...י"ל, שהכו' בנפלאותיך היא להנס דפך השמן! ולכאורה, הרי כאן בא אד"ש להסביר החלק הראשון שבנוסח ה"נרות הללו"... על התש' ועל הניסים ועל הנפלאות" וא"כ מדוע העתיק וכתב אד"ש ב"נפלאותיך" שהוא דוקא מסיום הנוסח, ובפרט, שכנ"ל - א"א להסביר בסיום הנוסח! שהרי לפי"ז היה צ"ל הסדר הפוך והדבר צ"ע לע"ע.

הח' פרץ אוריאל בלוי
ש"ג י"ג תוא"ל
ירושלים

קובץ הערות התמימים ואנ"ש סיאטעל גליון כז (תשד"מ)

א. בלקו"ש חט"ו חנוכה (א) סעי' ב' ... עפ"י הנ"ל איז עס פארענטפערט בפשטות: הדלקת נרות חנוכה איז א זכרון (ניט נאר אויף דעם נס פון פך השמן, נאר אויך) אויף אלע נסים פון ימי חנוכה;

און ווי מען געפינט, אז איינער פון די וועגן צו אויסדריקן זכרון והלל צום אויבערשטן איז דורך אנציינדן נרות.

ובהע' 11 שם: ומה שקבעו לשבח על הנס דנצחון המלחמה כו' ע"י נרות - הוא בכדי שיוכלל גם הנס דפך. עכ"ל.

ולהעיר דבשיחת ש"פ מקץ, שבת חנוכה, ה'תשכ"ז (הנחת בלתי מוגה) בתחלתו... בכלל איז אין חנוכה פאראן צוויי ענינים:

א) דער נס פון נצחון המלחמה, מסרת גבורים ביד חלשים וכו'. (ב) דער נס מיט דעם פך השמן. וואס לזכרון דעם נס המלחמה זאגט מען על הנסים, ולכרון פך השמן צינדט מען נרות חנוכה. עכ"ל. וצ"ע.

ירחמיאל בעלינאוו

קובץ הערות התמימים ואנ"ש מאריסטאון גליון שצו (תשמ"ה)

ד. בלקו"ש חט"ו עמ' 368 הע' 17: ראה ספר החשמונאים כו' אבל לע"ע לא מצאתים מוזכרים בספרי פוסקי ישראל (מבלבד פעם אחת בס' בה"ג הל' סופרים וכו'), ע"כ.

ולהעיר מס' אליהו זוטא ללבוש סי' תע"ר ס"ק (א) שמובא שם, עייש.

א.ר.

קובץ הערות התמימים ואנ"ש לונדון - יו"ד שבט תשמ"ה

ט. בלקו"ש חט"ו חנוכה (א) מבאר סדר הג' לשונות בהנרות הללו "על התשועות ועל הנסים ועל הנפלאות ובסיום הנרות הללו אומרים בסדר "על נסיך ועל נפלאותיך ועל ישועותיך", ומבאר דבתחלה מדובר על ההצלה וישועה "שעשית לאבותינו בימים ההם" ולכן הם בסדר "על התשועות ועל הנסים ועל הנפלאות" דכך הוא סדר המאורעות, משא"כ בסיום הנרות הללו מדובר איך שג' סוגים אלו פועלים אצלנו ההרגש דלהודות ולהלל לשמך הגדול ולכן הסדר הוא תחלה נסים שהוא ראשון להביא לענין ההילול והודי' ואח"כ נפלאות ואח"כ ישועות, עיי"ש באריכות.

ולהעיר מהסדר בעל הנסים: "על הנסים .. ועל התשועות ועל הנפלאות", דהסדר אינו לא כבתחלת הנרות הללו ולא כבסופו, והרי שם מדובר על ההצלה שעשית לאבותינו בימים ההם כבתחלת הנרות הללו?

חיים יהושע וואגעל

קובץ הנ"ל - י"א ניסן תשמ"ו

לו בגליון יו"ד שבט תשמ"ה (ס"ט) מביא הת' ח.י.וו. מה שמבואר בלקו"ש חט"ו חנוכה א' הטעם לשינוי סדר הלשונות בין תחילת נוסח הנרות הללו ובין סינפון שבתחילתו, הסדר הוא "על התשועות ועל הנסים ועל הנפלאות", ובסוף הלשון הוא "על נסים ועל נפלאותיך ועל ישועותיך". ומבאר שם בהשיחה החילוק בין תשועות, נסים, ונפלאות, ע"ד עם מלחמה שתשועה הוא נצחון שע"פ טבע (ב' צבאים שבערך זל"ז), נס פי' נצחון (רבים ביד מעטים), ונפלא מורה על מקרה שאינו נס ברור, והיינו, יכולים להסבירו כמאורע שע"פ טבע, אלא שהוא מובדל ומחולק מההנהגה הרגילה, ולכן אומרים שהוא דבר נפלא.

ועפי"ז מבאר שם, שהרישא דהנרות הללו איירי אודות ההצלה כו' "שעשית לאבותינו כו'", היינו, סדר המאורעות כמו שהיו אז בפועל. שבתחילה הי' הישועה (עפ"י טבע) כשנצחו בעיר מודיעין (נגד יונים מסופרים), ואח"כ הי' הנס (ומע' מטבע) כשנצחו נגד הצבא הגדול שנשלח ע"י אנטיוכס (רבים ביד מעטים), ולאח"ז נעשה הדבר נפלא ע"י מציאת הפך שמו. משא"כ

בסיפא מדובר אודות "להודות כו" באופן שאנו מודים, ואז הנה קודם-כל נותנים הודי' על הענינים שניכרים שהם נס מהקב"ה, אח"כ מתבוננים כו' עד שמכירים הנפלאות (שבהשקפה ראשונה הם נראים כטבע), ולאח"ז מגיעים להכרה שגם הישועה הוא מהקב"ה, ולכן נסדר בדרך זו, ע"כ.

וע"ז תמה הלה שבעל הנסים ששם מדובר על ההצלה כו' "שעשית לאבותינו" הנה לכאורה ה"ה כבתחילת הנרות הללו, ועכ"ז סדר הלשונות בעל הנסים הוא: "על הנסים... ועל התשועות ועל הנפלאות" - לא כרישא ולא כסיפא. והניח בצ"ע.

והנה, ראשית-כל לא הבנתי למה משווה על הנסים לתחילת הנרות הללו - ועכ"פ הי' צריך לדמותו להסיפא שמה - ענין ההודי', דהלא הנוסח דעל הנסים אומרים מצד ענין ההודי', הן בשמו"ע שנמצא באמצע ברכת ההודי', והן בברה"מ שהוא ג"כ בברכת הודי' (ברכת נודה).

(והא דאמרינן "שעשית לאבותינו" דמשמע על סדר המאורעות שהי' אז, הנה בהנרות הללו הרי ההודי' הוא ג"כ על הנסים שנעשו לאבותינו. אלא מה שמבאר בהשיחה הוא שבנסים אלו שנעשו לאבותינו מסודרים הם לפי האופן שאנו מודים עליהם, ולא שהל' "עשית לאבותינו" קאי על סדר המאורעות וסתירה לענין ההודי'. וכ"כ הלבוש בסי' תרפ"ב (מובא בעץ יוסף בסי' אוצר התפילות) על נוסח "ועל הנסים... שעשית לאבותינו בימים ההם כו'", וז"ל: ופירושו שאנו מודים לך על הנסים שעשית לאבותינו בימים ההם...

אמנם לפ"ז אכתי צ"ב: א"כ שעל הנסים כו' איירי על ההודי' כו', הי' צריך להיות הסדר כמו נדון ההודי' לגבי הנרות הללו, היינו: נסיך, נפלאותיך, ישועותיך ולמה אצל ועל הנסים הסדר הוא: נסים, תשועות, נפלאות?

יאו לי נוכל לתרץ זה ע"פ מש"כ בלקו"ש חנוכה דאשתקד, שמאריך שם מהי עיקר הנס דחנוכה, אם הנס דנצחון המלחמה או הנס דפך שמן, ומסיק שנקודת נס חנוכה הוא הפך שמן כו'. ומסיים, שלכן מחלקים ההודיות של ב' נסים אלו: הודית נס דשמן ע"י הדלקת נרות חנוכה והודית נצחון המלחמה באמירת על הנסים (שאם נאמר ההודי' של שניהם ביחד הרי יבטל הנס דמלחמה, כיון שהוא הקדמה לבד לעיקר נס חנוכה - הנס דפך שמן).

וע"פ יסוד זה נוכל לבאר ג"כ בנדו"ד: מכיון שהדלקת הנרות ואמירת הנרות הללו מראים על הודית נס השמן, אשר לכן כשאדם רוצה להודות על הנסים כו' דחנוכה, מתחילה מודה על מה שנראה בגלוי - נס מלמע' - שזהו "על נסיון", ואח"כ מתבונן ורואה שפך שמן הי' ג"כ נס (שזהו כל סיבת ההדלקה כו', ולולי זאת לא הי' מכיר הגם שבזה) וזהו "ועל נפלאותיו", ורק לאח"ז מכיר שגם לה' הישועה וזהו "ועל ישועותיו" (כנ"ל).

^{אוצר החכמה}
משא"כ בעל הנסים שנדון בענין המלחמה לבד, הנה לכל-לראש נותנים הודי' על הנס (דמלחמה) שמוחש שהוא מן-השמים שזהו "ועל הנסים", אח"כ מכיון שמדובר אודות נס המלחמה, מודים על מאורע השני לו שמראה נצחון המלחמה, שזהו ועל התשועות. וכיון שאין מתבוננים במאורעות הפך שמן (מפני שאי"ז מה שמדגישים עם אמירת על הנסים) הרי הוא נראה כענין טבעי, ולכן מובא לבסוף - "ועל הנפלאות".

19/08/2018

ובמילים קצרים: המסובב מבטא הסיבה.

(אולם עצ"ע שמהשיחה המוזכר (מחט"ו) משמע שם, שהל' "בימים ההם" עצמו מורה על סדר המאורעות - איך שהיו בימים ההם. א"כ הנה סו"ס לטה בפועל נקט בל' "בימים ההם" בעל הנסים, כיון שבלא"ה הל' הוה מתחורר טפי לומר דאיירי מהודי' (כנ"ל), ולמה נעמיד בל' כזו שיכולים לטעות עם ה"בימים ההם" שבהנרות הללו?).

גם עפכהנ"ל צלה"ב (אף שהוא נחוץ לעניננו), איך נפרש כל הל' הנ"ל וסידורם בעל הנסים לגבי חג הפורים. [וצ"ע בכ"ז].

ברוך בנימין טהאלער

לז. בענין הנ"ל במש"כ שבעל הנסים הלשון "שעשית לאבותינו בימים ההם" קאי אהודי' אי"מ, שכל הראי' בלקו"ש חט"ו (חנוכה א') הנ"ל שהתחלת הנרות הללו איירי בסדר מאורעות הוא מהלשון "שעשית לאבותינו", שהלשון מוכיח שהוא עפ"י סדר המאורעות. ולפ"ז ה"נ בעל הנסים, הלשון "שעשית כו'" מוכיח שאיירי בסדר המאורעות.

והא דקאמר שכללות הענין של על הנסים הוא הודי' כיון שהוא בברכת הודי' וא"כ איך אמרינן ש"עשית כו'" קאי אסדר המאורעות אי"ז קשה כלל, כי בהנרות הללו

כללות הענין הוא ג"כ ע' ההודי' כמ"ש בהליקוט
חנוכה דאשתקד (הובא לעי') שהודיית נס שמן תהי' ע"י
הדלקת הנרות (-הנרות הללו אנו מדליקין...), והודיית
נצחון המלחמה באמירת על הנסים. ומ"מ נתבאר בלקו"ש
חט"ו הנ"ל שהתחלת הנרות הללו יש בו ע' של סדר המאורעות
אפי' אם כללות הענין מדובר על ההודי' דנס פך השמן.
ועפי"ז נוכל לומר ג"כ בעל הנסים שאף דכללות הע'
מראה שקאי על ההודי', אפ"ה אפשר להיות בו ע' דסדר
המאורעות.

19/08/2018nmn

וע"פ כל הנ"ל, יש סברא נוספת להשפעת על הנסים
להתחלת הנרות הללו. שהנרות הללו הוא כללות הענין
דשבח והודי' ומ"מ ברישא מדובר בסדר המאורעות (מ"ש כ'
- "שעשית לאבותינו בימים ההם", עד"ז בעל הנסים שכללות
הענין הוי שבח והודי'. ומ"ש "שעשית לאבותינו בימים
ההם" בעל הנסים משמע שיש ענין של סדר המאורעות..
ואת"ל שבזה שנו"ל, שאפי' הוי כללות הע' שבח
והודי' מ"מ אפ"ל הזכרה של סדר המאורעות, קשה,
שאינן זה נוגע להשבח והודי' ? י"ל שע"י הזכרת סדר
המאורעות נתוסף עילוי בהשבח והודי', שההודי' תהי'
ביתר שאת כו'.

ויש להביא ראי' ממסנה הידוע בנוגע לסיפור יצי"מ
שמתחיל בגנות ומסיים בשבח - היינו שמתחילים מ"עבדים
היינו כו' " מתחילה עובדי' ע"ז כו' " ומסיים ב"ויוציאנו
ה"א משם" כו' ועכשיו קרבנו המקום לעבודתו", שדוקא
דמתחילים מגנות ומזכירים כל המאורעות ומ"מ הוציאנו
ה"א משם, עי"ז תהי' השבח והודי' מודגש ומורגש ביתר
שאת, ועד"ז בנידון דידן שע"י הזכרת המאורעות "שעמדה
מלכות יון הרשעה להשכיחם תורתך כו' ואתה ברחמך
הרבים כו' מסרת גבורים ביד חלשים ורבים ביד מעטים
כו' " תהי' השבח ניכר ובולט ונוסף עילוי בהשבח והודי'.

ועכ"פ הדרא קושיא לדוכתא שהיה צריך להשוות על
הנסים (ניסים, תשועות, ונפלאות), להתחלת הנרות הללו
(תשועות, ניסים, נפלאות). כמו ששאלתי בגליון יו"ד
תשמ"ה. וצ"ע (וכל מענתו הנ"ל אינו מתרץ כלום).

חיים יהושע וואגעל

קובץ הנ"ל - ה' טבת תשמ"ח

א. בלקו"ש חכ"ה שיחת חנוכה מבואר באורך דיוק הלשון "בעל הנסים" "והדליקו נרות בחצרות קדשך" ובעמ' 237 שם, מביא שאלה הידועה דמכיון שעיקר הנס הי' בנצחון המלחמה למה קבעו ימי החנוכה רק על נס דפך השמן? וממשיך להקשות שם דלמה לא הובא בגמ' כלל הטעם דנצחון המלחמה (וזה מובא שם רק דרך הקדמה), ומבואר שם דענין מלחמת היונים היתה מלחמה רוחנית להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך, וכמו"כ ענין ה"אור" הוא נפרד מכל שאר הנבראים בזה שהוא לא נתפס כ"כ בגשם העולם (ואפ' יותר מקול וריח), ומשום זה כשרוצים לציין ענין הרוחניות מדגישים את ענין האור כי מתוך כל הדברים גשמיים שבעולם האור הוא הנברא הכי רוחני, ולפי ביאור זה מבואר שם דזהו הטעם לזה שבנוסח "על הניסים" לא הוזכר כלל ע"ד נס דפך השמן, כי כשרוצים להודות לה' אודות נס דנצחון המלחמה א"א לתת בחדא מחתא ההודאה ע"ד נס השמן, כי אז "בטל" מציאות וחשיבות נצחון המלחמה בגשמיות, ולכן מחלקים אותן לב' זמנים: ההודאה על נס השמן דהנרות היא בגלוי ע"י הדלקת נרות חנוכה, וההודאה אודות נצחון המלחמה היא בגלוי באמירת ועל הניסים, ע"כ תו"ד השיחה שם.

ויש להעיר מלקו"ש חט"ו שיחה לחנוכה עמ' 366 ואילך דמבואר שם סדר הלשונות בהנרות הללו: "על התשועות ועל הניסים ועל הנפלאות", ומבואר שם בעמ' 368 דענין הישועה אמור על נס שאינו גלוי ופלא שאינו גלוי, וזהו הי' באמת תחילת הנצחון דהחשמונאים בעיר מודיעין שהיו שם מעט יוונים והי' קל לכבשם, ואח"ז נלחמו החשמונאים עם צבא גדול של יוונים וזה הי' באמת נס גלוי למעלה מן הטבע, ולאח"ז כשחזרו ישראל לביהמ"ק ולא מצאו

בו אלא פך אחד של שמן, זה הי' בבחי' נפלאות, דזה באמת לא הי' נס גלוי אבל זה הי' דבר פלא שכל השמנים נטמאו ע"י היוונים חוץ מפך א' (שהי' מכוסה בקרקע!), ולא נגעו בו, [ואח"ז הי' עוד נס א' שהדליקו בו ח' ימים], דלפי מ"ש בלקו"ש כאן משמע שאנו מזכי מזכירין בנוסח דהנרות הללו ב' הענינים יחד גם הנס דנצחון המל המלחמה וגם הנס דפך השמן, ולכאו' אין להזכיר יחד הנס דנצחון המלחמה עם הנס דפך השמן כמ"ש בלקו"ש חכ"ה שם?

ויש לתרץ, דמה שמבואר בלקו"ש חכ"ה שם ע"ד מעלת האור זה מתבטא דוקא בהנס דהדלקת השמן שדלק ח' ימים דבזה מתבטא איך שאור הוא ענין רוחני ביותר, משא"כ בלקו"ש חט"ו שם שמבאר דב"נפלאותיך" מודגש הנס דפך השמן הוא דוקא בהפרט דמציות השמן ולא בזה שדלק ח' ימים, וכמו שכותב שם בפירושו.

והעירני ח"א שמפורש הוא בהמאמר דחנוכה ש.ז. אות ט' שענין האור הוא למעלה מענין השמן המאיר, וז"ל שם: "דהנה האור שנעשה מהשמן (דהאור בא מכליון השמן) הוא למעלה מהשמן, והוא ע"ד הריח שהי' בשמן המשחה שהוא למעלה מהשמן, [ויתירה מזו, דהאור שנעשה מהשמן הוא למעלה גם מהריח דשמן; כמבואר בהמאמר] והחילוק שביניהם הוא, דהריח שבשמן המשחה הוא בשביל השמן, שע"י הריח נמשך השמן דח"ס לגלוי, ויוכלו לחנך בו את המזבח (שיהי' ראוי לקרבנות ולנסכים), משא"כ בשמן ואור הוא אדרבה, דהשמן הוא בשביל האור, ועד שהשמן נכלה ונעשה ממנו אור וכו'", עכ"ל. ולפי מ"ש בהמאמר שם מובן שפיר שמעלת האור מתבטאת דוקא בנס הב' בהשמן שהוא הנס שדלק ח' ימים, ובלקו"ש חט"ו שם מדבר ע"ד הנס דמציות פך השמן בלבד.

ברוך עפשטיין

דיוק סדר הדברים בין הנחש לחוה

הרב יוסף סט
קרית גת

א. בליקו"ש חלק ט"ו בשיחה על חנוכה (א), מסביר כ"ק אדמו"ר שליט"א את שינוי הסדר בנוסח "הנרות הללו", שבתחילה כתוב הסדר ד – תשועות ניסים ונפלאות, ובסופו – ניסים נפלאות תשועות. והיינו משום, שבתחילה מדובר על סדר המאורעות כפי שהתרחשו בפועל בימי החשמונאים, ואילו בסוף מדובר על ההודאה לה', ועל כן הסדר נקבע לפי ההתפעלות הריגשית מהמאורעות. ניסים הם המרגשים ביותר, ואילו מנפלאות מתפעלים רק לאחר התבוננות מסוימת, ותשועות מביאות להודאה ולהלל רק לאחר מכן.

בהתאם ליסוד זה, יש לישב שינוי בולט בסדר הדברים שאמר הנחש לחוה בבראשית פ"ג פ"ה: "כי יודע אלוקים, כי ביום אכלכם ממנו: 1) וניפקחו עיניכם; 2) והייתם כאלוקים; 3) יודעי טוב ורע". ועל דברים אלה היתה תגובת האשה: "ותרא האשה (מתוך דבריו) כי טוב העץ למאכל (רש"י: להיות כאלוקים) וכי תאוה הוא לעינים (רש"י: כמו שאמר לה – ונפקחו עיניכם) ונחמד העץ להשכיל (רש"י: כמו שאמר לה – יודעי טוב ורע)". יוצא איפא, שהאשה ציינה ברישא דוקא את הענין השני שבדברי הנחש, ובכך שינתה את הסדר.

אך ההסבר מובן, דהנה הביאור ב"והייתם כאלוקים" הוא – כפרש"י – יוצרי עולמות. וי"ל, שזהו הדבר אשר קסם לאשה יותר מאשר פקחת העינים או ידיעת טוב ורע, ופשוט.

אמנם לא ברור הסדר שבדברי הנחש, ולכאורה היה גם לו להקדים ברישא את הענין ד"והייתם כאלוקים" יוצרי עולמות. דהרי תחילת הפסוק הוא "כי יודע אלוקים כי ביום אכלכם ממנו... כו", וע"ז פרש"י: "כל אומן שונא את בני אומנותו – מן העץ אכל, וברא את העולם". ואם הקב"ה קבל דרך אכילת הפרי כח לברוא את העולם (ואילו שאר הענינים

כלל לא מוזכרים), ובנקודה זו הוא "שונא את בני אומנותו", א"כ זהו הפרט שהנחש היה צריך להזכירו בראש.

אך על זה יש לענות – אם כי מעט בדוחק – שזהו ע"ד דברי רש"י במדבר י"ג פסוק כ"ז: "זבת חלב ודבש היא: כל דבר שקר שאין אומרים בו קצת אמת בתחילתו, אין מתקיים בסופו". ומדברי רש"י אלה למדים שני דברים:

א. ^{ההדבר}הדבר אמת צריך להיות בתחילתו של השקר.

ב. אינו צריך להיות כ"א "קצת אמת".

וזהו אכן מה שקרה בסופו של דבר: "...ותאכל, ותתן גם לאשה עמה ויאכל; ^{והתרחשה}ותיפקחנה עיני שניהם... וכו'", כלומר, שע"י אכילת הפרי באמת התרחשה פקיחת העינים.

והנחש הערום ידע זאת מראש, והכניס את הדבר־אמת הזה בראשית דבריו, כדי לקיים את שאר השקר. אך ברור שלא פירט לאישה, שאבוי לה לפקיחת העינים הזו, אשר אין אומללה ממנה; הוא אמר רק: "ונפקחו עיניכם", וזה משום שמספיק "קצת אמת" בלבד, כנ"ל.

נוסח "הנרות הללו" ו"על הניסים"

הת' משה יהודה ליבעראוו

תלמיד בישיבה

/ב/

בבלקו"ש חט"ו שיחה א' לחנוכה (ע' 366 ואילך) מבאר כ"ק אדמו"ר שליט"א את הנוסח בהנרות הללו (שאומרים לאחר הדלקת נרות חנוכה), שבתחילה הנוסח הוא "על התשועות ועל הניסים ועל הנפלאות" ובסוף הסדר הוא "על ניסיון ועל נפלאותיך ועל ישועותיך", ועיי"ש שמבאר באורך, ותמצית הדברים הנוגע לעניינינו הוא, ש"ניסים" - הוא דבר שלמעלה מטבע, ובחנוכה הי' זה - בזה שהמלחמה הי' באופן ד"רבים ביד מעטים וכו'", "נפלאות" - הוא דבר שבתוך הטבע ואפשר להסבירם בדרך הטבע אלא שפלא הוא ובנדו"ד מציאת פך השמן, "ישועות" - שבטבע עצמו יש ישועה, ולדוגמא כששני מנגדים נלחמים זב"ז וכוחותיהם שוות וא' מנצח בסופו של דבר הרי"ז ישועה אצלו. וכאן קאי על עצם הישועה של כלל ישראל מידי היוונים. ובהערות שם מוסיף די ש עוד סוג "נפלאות" שהוא למעלה מכולן, שהוא היפך הטבע לגמרי,

ובחנוכה הי' זה - בזה שהדליקו בפח שהי' בו להדליק רק יום אחד ונעשה נס והדליקו ח' ימים.

ובגליון הקודם ביאר בטוב טעם הת' ש.י.וו. שי' את הנוסח דעל הניסים (בתפילה ובברהמ"ז) שלפני "בימי מתתיהו" דשם הסדר הוא "על הניסים (ועל הפורקן ועל הגבורות) ועל התשועות ועל הנפלאות" שהסדר הוא באופן חדש (שלישי) ניסים, תשועות ונפלאות, וביאר זה עיי"ש.

ויש לבאר זה גם באופן אחר, וליישב עפ"ז גם ההוספה ד"פורקן" ו"גבורות" (עכ"פ בחנוכה), ובהקדם: בנוסח "בימי מתתיהו וכו'" מפורט כו"כ מהניסים שקרו אז ומתחיל בפרטיות מ"מסרת גבורים ביד חלשים וכו'". ועפ"ז אפ"ל שהסדר ב"על הניסים וכו'" הם בהתאם לסדר הניסים שמפרט ומונה בנוסח בימי מתתיהו וכו'. דקודם מביא ומתחיל ש"מסרת גבורים ביד חלשים ורבים ביד מעטים" - "ניסים" כמובא בלקו"ש כנ"ל, ולאח"ז ממשיך "טמאים ביד טהורים ורשעים ביד צדיקים וזדים ביד עוסקי תורתך" - מכוון ל"פורקן", ומובן ע"פ לקו"ש חנוכה (ב') תשמ"ט שמבאר שם בארוכה ש"טמאים" - "רשעים" - "זדים" קאי על המתיוונים מישראל, ואעפ"כ הי' לישראל פורקן וגאולה מהם (תרגום של גאולה הוא פורקן ראה פ' בהר כ"ה, כ"ד "גאולה תתנו לארץ" - "פורקנא תתנון לארעא" (ושם בכ"מ)), שוב ממשיך "ולך עשית שם גדול וקדוש בעולמך" - "גבורות" שנתגלה גבורות ה', וכלשון הפסוק (בשלח טו, ג') ה' איש מלחמה ה' שמו (ועיי' ברש"י שם) ושוב "ולעמך ישראל עשית תשועה גדולה ופורקן כהיום הזה" - "ישועות", ישועה כללית בין מידי היוונים וכן מידי המתיוונים, ומסיים "ואחר כך באו בניך לדביר ביתך, ופינו את היכלך, וטהרו את מקדשיך, והדליקו נרות בחצרות קדשיך" - "נפלאות" (בדרך רמז) למציאות פח השמן בביהמ"ק שהי' פלא. "וקבעו שמונת ימי חנוכה אלו וכו'" - נפלאות הסוג השני (הנעלה) שלמעלה מדרך הטבע לגמרי, שהי' בו להדליק רק ליום אחד ונעשה נס והדליקו בו ח' ימים.

תתחילת/2017

ולהעיר שמהנוסח "בימי מתתיהו" וכן מ"הנרות הללו" יש הוכחה גדולה לדעת הרמב"ם בריש פ"ג מהל' מגילה וחנוכה - לפי ביאור כ"ק אדמו"ר שליט"א בלקו"ש ח"י בשיחה לחנוכה - שהנס דנצחון המלחמה הי' ג"כ נס עיקרי בחנוכה, ולכן מאריך בהם בנוסחאות הנ"ל.

אלא שקשה קצת, דהא ודאי דהדלקת נרות חנוכה בכללות
תקנו משום הנס דפח השמן לחוד, ועפ"ז מהו הלשון הנרות
הללו אנו מדליקין "על התשועות ועל הניסים" - דלכאו'
הדלקת הנרות הוא רק (משום) "על הנפלאות" דפח השמן
וכו'.

ולפי נוסח חב"ד כפי שקבע אדה"ז, "(הנרות הללו אנו
מדליקין) על התשועות ועל הנסים ועל הנפלאות", וביאר
כ"ק אדמו"ר שליט"א בלקו"ש חט"ו הנ"ל שהם כסדר
המאורעות - י"ל דקושי' הנ"ל לק"מ, מכיון שמה שהגיענו
ל"הנפלאות" דמציאת פח השמן וכו' הוא רק ע"י הקדמת
"התשועות והניסים" בעת המלחמה, וכך חזרו לביהמ"ק
"ופינו את היכלך וטהרו את מקדשיך" (כיון שהביהמ"ק הי'
כעת בשליטתם לגמרי) ובמילא "והדליקו נרות", נמצא
שהשתלשלות להדלקת הנרות הוא ע"י הקדמת הניסים
שלפנ"ז.

בענין הסדר "תשועות ניסים ונפלאות"

הת' שני"ז אהרן

תלמיד בישיבה

התחלת/סוף

בלקו"ש חט"ו שיחה א' דחנוכה, הרבי מקשה, מדוע בנוסח "הנרות הללו", בתחילתו כתוב "על התשועות ועל הניסים ועל הנפלאות", ובסופו כתוב בסדר שונה, "על ניסידך ועל נפלאותיך ועל ישועותיך" ומתי שם שזה תלוי לגבי מה זה מתייחס, דבתחילתו הרי בא לספר על המאורעות, וע"כ קודם היו תשועות ולאח"כ כו', משא"כ בסופו הרי"ז מתייחס לעניין ההודאה, שמדובר על "להודות ולהלל". לכן הסדר באופן שונה - מאחר שקודם מודים על הניסים ולאחמ"כ וכו'. (עיי"ש בארוכה ההבדל בין ג' הלשונות).

ולכאורה קשה, דהרי בנוסח "ועל הניסים" שבתפילה ובברכת המזון כתוב באופן שונה מבי' האופנים הנ"ל שבתפילה כתוב "ועל הניסים" ולאחמ"כ "ועל התשועות ועל הנפלאות", וממ"נ אם בא לספר סדר המאורעות, וכמ"ש - "שעשית^ה לאבותינו בימים ההם בזמן הזה" ומתחיל לספר "בימי מתתיהו וכו'", אז צ"ל "תשועות ניסים ונפלאות", ומדוע כתוב "ניסים תשועות ונפלאות", ואם קאי על ענין ההודאה, כלומר היות וזה בברכת ההודאה, והרי"ז המשך למודים וכו' הרי"ז ג"כ נחשב כהודאה וכמ"ש בסוף ועל הניסים "להודות ולהלל", ז"א שמודים על מה שהיה "בימים ההם בזמן הזה" כו', אי"כ צ"ל, מדוע מקדים תשועות לנפלאות, והרי סדר ההודאה הוא כנ"ל ניסים ונפלאות ואח"כ תשועות.

וי"ל שמדובר בהודאה, וכנ"ל משום שזה נכלל בברכת ההודאה, אך בכ"ז מקדים תשועות לנפלאות, כדלהלן:

ובהקדים מהם הנפלאות בנס חנוכה, בחט"ו בשיחה הנ"ל מוסבר, שנפלאות הרי הם דברים שמתרחשים בהנהגה הרגילה, היינו שהם לא ניסים ברורים, וע"כ זה נקרא "נפלאות" - דברים נפלאים שמתרחשים בסדר הרגיל, ובענין נס חנוכה, נפלאות קאי על נס פך השמן, מאחר שאי"ז נס גלוי, אך זה דבר פלא שהיונים לא טימאוהו (עיי"ש בשיחה) וא"כ כשמזכירים בנוסח "הנרות הללו" או ו"ועל הניסים" את הנפלאות הכוונה לנס פך השמן.

והנה בלקו"ש חכ"ה שיחה א' דחנוכה מוסבר שמש"כ ב"ועל הניסים" בסופו "והדליקו נרות בחצרות קדשך" אינו קאי על הדלקת מנורת המקדש ונס פך השמן, אלא על סתם נירות שהדליקו בתור הלל ושבח להקב"ה (שלכן כתיב **בחצרות קדשך**"), ועיקר נוסח "ועל הניסים" הרי"ז על נצחון המלחמה - עיי"ש.

21/08/2018

ועפ"י כהנ"ל יובן מדוע בנוסח "ועל הניסים", מקדימים תשועות לנפלאות אע"פ שמדובר בענין ההודאה, משום שב"ועל הניסים" לא מסופר על ענין הנפלאות - נס פך השמן - אלא רק ענין הניסים והתשועות (-ניצחון המלחמה), וע"כ סדר ההודאה שניסים קודמים לתשועות, אך בכ"ז היות ובכללות היו נפלאות (אלא שהם לא מסופרים ב"ועל הניסים") ע"כ מזכירים נפלאות, אך אחרי התשועות, היות ותשועות מפורשות ב"ועל הניסים", משא"כ נפלאות, כנ"ל.

תשועות, נסים ונפלאות

הת' מנחם מענדל גרייזמאן
תלמיד בישיבה

בלקו"ש חט"ו חנוכה (א) מבאר כ"ק אדמו"ר החילוק
בהסדר בין תחלת "הנרות הללו", - ששם הסדר הוא "על
התשועות ועל הנסים ועל הנפלאות" - לסיומה, - ששם הסדר
הוא "על נסיון ועל נפלאותיך ועל ישועותיך", שבתחילה
מספר את המאורעות כסדר ^{אוצר החכמה} שאירעו "בימים ההם", שאז הי'
הסדר, "תשועות" (הנס במודיעין - שנראה כענין טבעי),
"נסים" (נצחון המלחמה - נס למע' מגדר הטבע לגמרי)
ו"נפלאות" (מציאת פך השמן - שהוא ענין פלאי, אבל
כשרוצים להתעקש אפשר לומר שהוא ענין טבעי (כיון
שאפשר לומר שהיוונים לא הבחינו בפך זה, ובפרט לדעת
התוס' שאומרים שמוכרחים לומר שהפך הי' בקרקע)). אבל
כשאנו מודים להקב"ה "להודות ולהלל לשמך הגדול", הנה
בתחילה אדם מודה על הנסים, שבהם נרגשת ממש יד ה',
ואחר התבוננות מודה גם על הנפלאות, שגם בהם רואה את יד
ה', עד שמגיע להכרה שגם הישועות הם יד ה', "לה'
הישועה". ע"ש בארוכה. ע"כ מהשיחה.

ועפ"ז לכאן צריך להבין את הסדר ד"ועל הנסים" -
ששם הסדר הוא "ועל הנסים" . ועל התשועות ועל הנפלאות".

דממ"נ, אם הוא הודאה שלנו ("מודים אנחנו לך . . ועל הנסים", "נודה לך . . ועל הנסים") צריך להיות הסדר לכאו' "נסים נפלאות תשועות". ואם הוא סיפור המאורעות ("ועל הנסים . . שעשית לאבותינו בימים ההם") צריך להיות הסדר לכאו' "תשועות נסים נפלאות".

[ובשער הכולל פרק מ"ו ס"ק ה איתא "יוחנן כה"ג יסד בטופס הזה שלושה סוגים. (א) פרטי הנסים והנפלאות. עד ביד עוסקי תורתך. (ב) הלל והודאה. מן ולך עשית שם גדול. עד לשמך הגדול . .", שמזה משמע לכאו' דהקטע ד"ועל הנסים" הוא סיפור פרטי המאורעות, וע"פ זה צ"ל לכאו' "תשועות נסים ונפלאות".]

28/07/2018

ואולי י"ל דכיון שנוסח זה שוה לפורים ולחנוכה, ממילא לא נחית להסדר דהמאורעות דחנוכה כיון דשייך גם לפורים שאז יש לכאו' סדר אחר. ודו"ק. וצ"ב.

נוסח על הניסים

24/08/2018

הת' לוי יצחק שי' גאלדמאן
תלמיד בישיבה

א.

בלקו"ש חט"ו (בשיחת חנוכה עמ' 366) הרבי מסביר למה בנוסח "הנרות הללו" אומרים ג' לשונות - "הנרות הללו אנו מדליקים) על התשועות על הניסים ועל הנפלאות", - ובהמשך בסיום של "הנרות הללו" אומרים אותם ג' לשונות אבל בסדר אחר: "להודות ולהלל לשמך הגדול על ניסך ועל נפלאותיך ועל ישועתיך".

ותוכן הביאור בשיחה הוא: שמכיון שמדברים כאן על ג' סוגי ההצלה וישועה וכו', "שעשית לאבותינו בימים ההם" לכן הם מוזכרים בסדר הזה "על התשועות" "ועל הניסים" "ועל הנפלאות" מכיון שכך הי' הסדר המאורעות - תחילה "תשועות" ואח"כ "ניסים" ואח"כ "נפלאות" משא"כ בסיום ל"הנרות הללו" שמדבר על ג' סוגי ההצלה הנ"ל איך שהם מעוררים אצלנו ההרגש "להודות ולהלל לשמך הגדול וכו'" בזה הסדר שונה, הסוד של "ניסים" זה דבר ראשון שמעורר בהאדם הענין של הודאה והילול להקב"ה ואח"כ הסוג של "נפלאות" ואח"כ הסוג של "תשועות".

וע"פ הביאור הזה אינו מובן הנוסח של "ועל הניסים ועל הפורקן וכו'" שמזכירים שם ג"כ ג' לשונות הללו (ניסים נפלאות ותשועות) אבל בסדר אחר לגמרי (דהיינו לא כמו בהתחלת ה"נרות הללו" "על תשועות על ניסים ועל הנפלאות", ולא כמו בסיום הנרות הללו "על ניסך ועל נפלאותך ועל ישועתיך") "ועל הניסים . . ועל התשועות . ועל הנפלאות" שמכיון שתפילת ועל הניסים דפשטות זה ענין של הודאה צריך שיהי' הסדר כמו בסיום ה"נרות הללו" "על ניסך ועל נפלאותיך ועל ישועתיך"

ב.

ויובן כ"ז בהקדם הביאור בשיחה הנ"ל. שתשועות זהו ההודאה על הנס של החשמונאים כשהיו עדיין במודיעין ששמה התחיל כבר הניצחון אבל עדיין אאפ"ל ע"ז נס גלוי ולא פלא גלוי, מכיון שלא היו בעיר הרבה יוונים

ולכן נחשב רק לישועה, אבל אח"כ על ניצחון המלחמה שנמסרו רבים ביד מעטים וכו', אפשר לומר שזהו נס גלוי ולאחרי הניצחון כשנכנסו להיכל, והיוונים טמאו כל השמנים ומצאו פך שמן חתום בחותמו של כה"ג זה כבר דבר פלא ונקריי ^{הכנסת} נפלאות.

ובהערה 16 שם מוסיף וז"ל: עוד סוג י"ל ב"נפלאות", שהוא מופרש ומובדל גם מניסים ע"ד מה שנתבאר בפירוש "כימי צאתך מאמ"צ אראנו נפלאות" שגם בערך ניסים דיציאת מצרים הם נפלאות, דניסים סתם יש להם אחיזה בטבע, כמו ניצחון המלחמה באופן שנמסרו גיבורים ביד חלשים שהי' ע"י מלחמת טבעית ונפלאות הם ניסים שהם היפך הטבע לגמרי מבלי שום אחיזה בטבע. עכ"ל בהערה.

ובהערה 26 שם וז"ל: ולהפירוש דב"נפלאות" יש סוג שלמעלה מ"ניסים" שאין להם אחיזה בטבע, י"ל שהכוונה ב"נפלאותיך" הוא להנס דפך השמן, עכ"ל הערה.

א"כ יוצא לנו מזה ארבע סוגי הצלה א. ניצחון החשמונאים במודיעין הוא בגדר ישועה. ב. ניצחון המלחמה הוא בגדר ניסים. ג. ומציאת פך השמן הוא בגדר נפלאות אבל יש אחיזה בטבע כנ"ל. ד. ונס פך השמן הוא בגדר נפלאות שהם היפך הטבע. זאת אומרת שבנפלאות כלולים כ' ניסים א. מציאת פך השמן ב. נס פך השמן בהדלקה שזהו היפך הטבע ונפלאות ממש.

ג.

ידוע הביאור בלקו"ש חכ"ה (וח"י) שהכוונה כ"הדליקו נרות בחצרות קדשיך" הוא (לא לנרות המנורה שבמקדש) אלא לנרות אחרות שהדליקו בשביל הלל ושבח להקב"ה, היינו ש"הדליקו נרות בחצרות קדשיך" אינו נמשך למה שלפניו ('זפנו וטהרו') כ"א למה שלאחריו "להודות ולהלל לשמך הגדול". ומתורץ גם הלשון בחצרות קדשיך (לשון רבים) כי את הנרות הדליקו גם בעזרת הנשים וסביבות המקדש בכלל.

ובהמשך השיחה שם מקשה שעפ"ז נמצא שבנוסח ועל הנסים אינו מוזכר אפי' ברמז בנוגע לנס השמן דהנרות, ומוזכר רק הנס דניצחון המלחמה – "מסרת גיבורים ביד חלשים" וכו' !?

ותוכן הביאור (ע"ש באריכות) שהגזירה והמלחמה היתה מלחמת רוחנית "להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצוניך", ולכן הנס של ההצלה היה קשור לנרות המנורה דוקא, כי כשרוצים לתאר ענין רוחני משתמשים במושג של "אור" כי האור אינו נתפס (כ"כ) בגשם העולם. ולכן כשמדובר על מהות חנוכה, זהו הנס דהנרות, שמצביע האור רוחני שהאיר ע"י הנצחון הרוחני ולכן אע"פ שהנס הגשמי של הנצחון היה הקדמה לנס רוחני אעפ"כ לאחרי שיש כבר את הנס רוחני, הגשמי אינו תופס מקום, וא"כ בשעה שרוצים לומר הלל והודאה לה' על הנס של נצחון המלחמה א"א לכלול בחדא מחטא גם ההודאה על נס הנרות. כיון שאז מתבטלת המציאות וחשיבותו של הנצחון הגשמי. ולכן מחלקים לב' זמנים שונים א) הודאה על הנס דהשמן והנרות ע"י הדלקת נר חנוכה ב) וההודאה על נצחון המלחמה באמירת ועל הנסים.

ובהערה שם 56 וז"ל אף שגם הדלקת נ"ח שייכת גם לנצחון המלחמה מ"מ אי"ז ענין שבגילוי. וגם בנוסח דהנרות הללו אין מזכירין בפירוש (פרטי) נס המלחמה. עכ"ל.

ע"פ הג"ל מובן שיש זכר הנס של הדלקת נרות באמירת ועל הנסים אלא שזהו באופן שאין מזכירין בפירוש (פרטי) הנס. ואוי"ל הכוונה בזה, שהנס של הנרות מרומז ב"נפלאות" שאומרים בהנוסח ועל הנסים... ועל התשועות ועל הנפלאות שהנפלאות שמדובר כאן הכוונה היא על הדלקת הנרות וכמו שהוסבר בשיחה (חט"ו) שבנפלאות שהם בא"ע לניסים ומובדל מהם הכוונה היא בנפלאות של פך השמן (ולא על מציאת פך השמן) (אף ש"ל בפשטות הכוונה של הרבי היא שהנס של הנרות מרומז בהמילים "והדליקו נרות בחצרות קדשיך").

ד.

ויש להוסיף הסברה בזה שהנס דפך השמן נחשב לנפלאות היינו דבר שהוא היפך הטבע לגמרי ע"פ הביאור שמובא בשיחה של חיי שרה שיחה ה' (לקו"ש חט"ו) שבנוגע להפירוש של הב"י באופן של הנס דפך השמן (לדיעה א') "שזה הי' שנתנו כל השמן בנרות... ובבקר מצאו את הנרות מלאים שמן" ומחדש הרבי שנס הי' באופן שהשמן בער וביחד עם זה לא נחסר ממנו, הי' כליון ואי כליון בבת אחת וענין זה הוא מצד "נמנע הנמנעות" ע"ד הנס מקום

הארון אינו מן המדה וא"כ מובן היטב לפי"ז שהנס של פך השמן נחשב
לנפלאות.

ה.

וע"פ האמור לעיל אולי יש להסביר הכוונה בנוסח שלנו באמירת על
הניסים שגם בזה יש סדר מדויק, מכיון: שתפילת ועל הניסים בפשטות זהו
ענין של הודאה על הנס, א"כ מובן שכמו שהרבי מסביר בשיחה בחט"ו
כשאומרים הודאה לראשונה מודים על הניסים ואח"כ תשועות. אותו ביאור
אפשר לומר כאן, שבעל הניסים מכיון שמדובר על ענין הניצחון של ישראל
והודאה על המלחמה לראשונה מודים על הניסים ואח"כ ע"י התבוננות
מגיעים למסקנא שגם על התשועות צריכים להודות לה', וכ"ז מדבר על
המלחמה, ונפלאות הכוונה הוא לנס של פך השמן, (ונכלל הנס של מציאת פך
השמן).

סגנון

קובץ צרפת פרצת גליון יו"ד

ב' ניסים דחנוכה

הת' ישראל לוי יצחק גולדברג
שליח בישיבה

א. בליקוטי שיחות חכ"ה שיחת חנוכה (עמ' 341), מבאר
כ"ק אדמו"ר מלך המשיח שבנס חנוכה היו ב' נקודות - ב' ניסים,
הנס דנצחון המלחמה - נס גשמי, והנס של השמן דהמנורה - נס
רוחני. עיקר הנס היה הנס של השמן דהמנורה.

זה שעיקר הנס היה הנס של השמן דהמנורה הוא תמורת זה
שעיקר הקלקול היה קלקול רוחני. דהנה, מלחמת היוונים היתה
נגד האלקות שבתורה ומצוות. התירו לבני ישראל ללמוד תורה
ולקיים מצוות. מלבד. שלא יהיה תורתך - תורת הוי". וגם לחמו נגד

חוקי רצונך, היות שבהם מתבטא קבלת עול מלכות שמים,
12708/2018תתא
"להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך".

במילא מובן, שכשאנחנו מודים להקב"ה על הניסים, אי אפשר להודות על ב' ניסים שונים בחדא מחתא. ע"ד שרגא בטיהרא מאי אהני, דא"כ הנס הגשמי לגבי הנס הרוחני אינו תופס מקום.

ולכן בתפילת הנרות הללו, ההודאה על הנס הרוחני דהשמן של המנורה, לא מתאים להזכיר גם הנס דנצחון המלחמה. וכן לאידך, בתפילת ועל הניסים כשמדובר אודות הנצחון דנס המלחמה, לא מתאים להזכיר אודות הנס של השמן דהמנורה.

עפ"ז יש לדייק, מדוע מזכירים זה שמלחמת היוונים היתה להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך בתפילת ועל הניסים, הרי ההדגשה כאן היא על הנצחון של המלחמה הגשמי?

ב. ויובן זה ע"פ מה שהרבי מבאר בלקו"ש חלק ל' שיחה ב' דחנוכה (עמ' 211), בהסברת הענין ד"טמאים ביד טהורים ורשעים ביד צדיקים וזדים ביד עוסקי תורתך", דתוארים אלו קאי על המתיוונים.

להיות שהגדר דטהרה וצדקות ועסק בתורה שייך רק בבנ"י, ולא בנכרים, לכן צריכים לומר שההיפך מזה - טומאה וכו' קאי על בנ"י ר"ל, שהיו מתיוונים.

ובזה מסביר הרבי שם שזה מגדיל את הנס משתי בחינות: הן נצחון המלחמה כפשוט שנצחו את המלחמה בגשמיות - הגם שהיו כמה מבנ"י שהיו בצדם של היוונים. והן מצד רוחניות הענינים - זה שהקב"ה עשה לישראל נס זה. אע"פ שכמה מבנ"י לא היו ראויים לנס, מ"מ התחשב הקב"ה עם המיעוט שהיו טהורים צדיקים ועוסקי תורתך, ועשה להם נס זה.

הרי מפורש, שחוץ מהדגשת הנס הגשמי בתפילת ועל
הניסים, יש ג"כ הדגשת הנס הרוחני?

ג. ואולי יש לבאר א"ז בהקדים יסוד כללי בהענין:

הגם שבכללות הענין, הנס הגשמי אינו תופס מקום לגבי
הנס הרוחני, מ"מ ה"ז תלוי באיזה אופן ובאיזה מקום מדובר.

היינו, בתפילה שההדגשה הוא הנס הרוחני דשמן המנורה,
מיכיון ששם מאיר האור הרוחני, במילא אינו הנס הגשמי דנצחון
המלחמה לא תופס מקום.

משא"כ בתפילה שהדגשתו הוא הודאה להקב"ה על הנס
הגשמי, במעמדו ומצבו הוא, אפשר להכיר את המציאות של הנס
הרוחני, ומ"מ לא יתבטל, היות ועיקר המדובר כאן הוא הודאה על
הנס הגשמי.

ולכן גם בתפילת ועל הניסים מתאים להדגיש ב' הנקודות -
כשמדובר בנצחון המלחמה עם המתיוונים, הן המלחמה כפשוטו
והן ברוחניות הענינים, היות ועיקר הנקודה כאן היא הודאה
להקב"ה על נצחון המלחמה.

ד. על פי זה יבואר זה שמוכא בתפילת ועל הניסים, ששם
מדובר בעיקר בהנס הגשמי דנצחון המלחמה, זה שהגזירה היתה
שרצו ר"ל להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך, שזהו קלקול
רוחני בהתאם להנס הרוחני.

מפני שבמקום ששם מדובר אודות הנס הגשמי, מתאים
להזכיר בענין הנס הרוחני, כי לגביה, הענין של הנס הרוחני אינו
סותר, (מלבד במקום שעיקר ענינו הוא הודאה על הנס הרוחני, לא
מתאים להזכיר אודות הנס הגשמי).

ה. אמנם יש עדיין נקודה שצריך ביאור:

תפילת הנרות הללו מדבר בעיקר על הנס הרוחני - הנס
דשמן המנורה כנ"ל, א"כ מדוע לא נזכר שם סיבת הנס הרוחני,
שהיה הגזירה דלהשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך?

ובפרט שברוב המקומות בחסידות שמבואר בענין של הנס
דחנוכה, מבואר שבעצם זה היה בעיא רוחנית, וממילא הנס היה נס
רוחני?

[וכמובא - לדוגמא - בסה"מ מלוקט ח"ג במאמר ד"ה וקבל
היהודים אות יו"ד, שהחילוק בין גזירת חנוכה וגזירת המן היה,
שגזירת חנוכה היה בעיקר על הנשמות של בני"י (שלא יקיימו תורה
ומצוות מצד ציווי הוי"י), רק שכתוצאה מזה היה מלחמה גם על
הגופים].

משא"כ גזירת המן היה בעיקר על הגופים, רק שאם היו
ממירים דתם ר"ל, היה מותר על הגזירה].

ומביאים ראיה לזה מהמאמר "הידועה", להשכיחם תורתך
ולהעבירם מחוקי רצונך. א"כ מדוע לא מובא הענין העיקרי הזה
דלהשכיחם וכו', בתפילה שעיקרו הוא הודאה על הנס הרוחני?
ו. ויש לבאר את זה בב' אופנים:

1) ע"פ המבואר בלקו"ש חט"ו שיחת חנוכה שיחה א',
החילוק בין "על התשועות ועל הניסים ועל הנפלאות", שהם קאי
בכללות על ג' אירועים שאירעו בעת נס חנוכה. ונפלאות הוא
הענין הכי נעלה, שמצד אחד אינם ניסים ברורים, אבל מצד שני
הם נבדלים - "אפגעטיילט און אויסגעטיילט" מההנהגה הרגילה, ועוד
שהם היפך הטבע לגמרי.

ובזה מסביר הרבי ש"נפלאות", הולך על הנס של השמן
דהמנורה. ולאידך "ועל הניסים" קאי על נס המלחמה כפשוטו.

עפ"ז יש לומר דמיכיון שניסים יש להם אחיזה בטבע, לכן מתאים לומר בתפילת ועל הניסים מה היתה הגזירה, לעומת ובערך להניצחון.

משא"כ בתפילת הנרות הללו, שמבדובר שם הוא בעיקר אודות ה"ועל הנפלאות" - הנס דהשמן דהמנורה, לגביה, לא מתאים להביא את הגזירה דלהשכיחם וכו', מפני שהוא לא בערך ובגדר להנס.

(2) אחד המקומות שמבואר הענין דלהשכיחם תורתך וכו', שהגזירה היתה נגד האלקות שבהמצוות הוא בלקו"ש ח"ג עמ' אוצר החכמה 815.

בהמשך לזה מסביר הרבי שהנקודה הזו מתבטא בעיקר בהנס דהשמן של מהנורה. הקלקול של השמן היה שהשמן נתטמא, וענין הטומאה וטהרה הוא לגמרי למעלה מן השכל. מיכיון שהיוונים לחמו נגד תורתך וכו' - למעלה מן השכל, בניגוד לזה טמאו השמנים, גם דבר שהוא לא ע"פ שכל. ארח"ש 22/08/2018

ועפ"ז, מיכיון שדוקא בנס השמן דהמנורה מתבטא הנס שהחליף את הקלקול הרוחני, לכן בההודאה להקב"ה על הנס, לא צריכים להזכיר את זה, כי כל הענין של שמן הנרות שע"ז מדובר ב"הנרות הללו", הוא חילוף ותיקון עבור ה"להשכיחם תורתך כו'".

התמים ישעיה ש' מרנץ

הכללת נס נצחון המלחמה בנרות חנוכה

בלקוטי - שיחות חלק כ"ה עמ' 241 שיחה לחנוכה אות ז' וזלה"ק :
"און דערפער איז עד"ז, לאידך גיסא, בנוגע דעם נוסח פון ועל הניסים : בשעת מ'וויל אפגעבן א הודאה להשי"ת אויפן נס פון נצחון המלחמה קען מען דערביי ניט געבן **בחדא מחתא** די הודאה אויפן נס השמן - וויל דעמאלט איז "בטל" די מציאות (וחשיבות) פון נצחון המלחמה הגשמית. און דערפאר טיילט מען דאס פאנאנדער אין צווי זמנים : די הודאה אויף נס השמן דהנרות איז (בגלוי) דורך הדלקת נרות חנוכה : און די הודאה אויף נצחון המלחמה (בגלוי) באמירת ועל הניסים ע"כ".
ז.א. שזה שב"ועל הניסים" - אין מזכירים בגלוי אודות נס השמן - כיוון שא"כ, א"א ביחד עם זה להזכיר נס נצחון מלחמה הגשמית כי זה (המלחמה) בטל ממציאותו. ולכאורה בלקוטי"ש חלק ט"ו שיחה א' לחנוכה ע' 366-367 וזלה"ק :
"פון דעם וואס אין הנרות הללו ווערן דערמאנט (ניט מר "נסיד" (נאר) אויך נפלאותיך' און ישועותיך' איז מונח אז די מצוה פון הדלקת נר חנוכה איז א זכר ניט נאר צום נס פון **פך השמן** (ווארום דער נס פון פך השמן איז ניט אין גדר פון ישועות') נאר אויך צו די אלע ישועה וואס דער אויבערשטער האט באוויזן בימים בהם בזמן הזה און וועלכע ווערן, בכללות. איינגעטיילט אין די דריי לשונות (כדלקמן)...עפ"י הנ"ל איז עס פאר ענטפערט בפשטות : הדלקת נרות חנוכה איז א זיכרון (ניט נאר אויף דעם נס פון פך השמן. נאר אויך) אויף אלע נסים פון ימי חנוכה ע"כ וע"ש בהמשך הענין. ז. א. שב"הנרות הללו" ובהדלקת נרות חנוכה מודים **בגלוי ובחדא מחתא** ("ניסיד" "נפלאותיך" "ישועותיך" (וכן בהדלקה ע"ש)) גם על נצחון המלחמה וגם על פך השמן. ולכאורה איך זה מתאים עם זה שב"ועל הניסים" א"א להודות גם על נס פך השמן?

ואוי"ל בדוחק דאס רוצים להודות על **המלחמה** הרי כשמודים בב"א גם על השמן הרי **אין** כאן הודאה על נס המלחמה אבל אם מודים על נס **השמן** "לא זיק" להודות גם על מלחמה.

נס הרוחני ונס הגשמי דחנוכה - מי טפל למי

הת' שניאור זלמן הלוי שי' דוכמאן
תלמיד בישיבה

בלקו"ש חלק כ"ה (עמוד 240 ואילך) מסביר הרבי שבחנוכה יש ב' ענינים - נצחון הגשמי ונצחון הרוחני, ונצחון גשמי לגבי נצחון רוחני אינו תופס מקום, ולכן יש שני ענינים שבהם מזכירים הניסים האלו, אבל אין מזכירים אותם בב"א, כיון שאז הגשמי יתבטל להרוחני.

ושתי אופנים אלו הם: ע"י הדלקת נרות וע"י אמירת "ועל הנסים". דע"י הדלקת נרות מזכירים נס השמן (נס רוחני) וע"י אמירת "ועל הנסים" מזכירים את נצחון המלחמה (נס גשמי). וכשהרבי מסביר שבענינים אלו (הדלקת נרות ואמירת על הנסים) מזכירים רק את ענין א' (נס רוחני או גשמי) ואין מזכירים על ענין השני, מוסיף (בסוגריים) המילה "בגלוי",

היינו שכן מזכירים את הענין השני ג"כ, אבל לא בגלוי, היינו כדרך טפל (בעל הנסים יש המילים "והדליקו נרות בחצרות קדשיך" שמרמזים על ענין האור דחנוכה (הקשור עם נס הנרות), ובהדלקת נרות חנוכה כותב הרבי "אף שגם הדלקת נ"ח שייכת גם לנצחון המלחמה, מ"מ אי"ז ענין שבגלוי, וגם בנוסח דהנרות הללו אין מזכירים בפירוש (פרטי נס המלחמה").

ולכאורה ע"י הוספת המילה "בגלוי" מרויחים ענין נוסף; דהנה בלקו"ש חלק ט"ו (עמוד 366 ואילך) מסביר הרבי שלכאורה יש קושיא בנוגע הזכרון דנס חנוכה, דהנה בפורים יש חיוב להזכיר הנס בין ביום בין בלילה, משא"כ בנס חנוכה מצינו שזכרון נצחון (של המלחמה וכו') הוא בנוסח "ועל הנסים", ובלילה אומרים 'ועל הנסים' בתפילת ערבית ובברהמ"ז, וכיון שתפילת ערבית רשות, ואין מוכרחים לאכול ולברך ברהמ"ז, נמצא שאינו מוכרח שיהיה זכרון על נס של נצחון המלחמה בליל חנוכה! והרבי מתרץ שע"י שמדליקים הנרות מזכירים על כל הנסים של חנוכה, וכהלשון בנוסח הנרות הללו "על התשועות ועל הנסים וכו'" "על נסיך... ועל ישועותיך" וישועות קאי על ישועה גשמית (נצחון המלחמה). ונמצא מזה שצ"ל שיש זכרון על נס הגשמי בהדלקת הנרות.

ויש להעיר על עוד ענין: דהנה בהשיחה של חלק ט"ו מסביר הרבי הב' נוסחאות בהנרות הללו:

א. "על התשועות ועל הנסים ועל הנפלאות".

ב. "על נסיך...ועל ישועותיך".

שהא' מדבר על "בימים ההם", והשני איך להודות בזמן הזה, שעכשיו צריכים להודות תחילה "על נסיך" שכולם מכירים שזה נס מהקב"ה וכו' ולבסוף "ועל ישועותיך" שגם הענינים שהם מלובשים בטבע צריכים להודות לה'.

ובעומק יותר, הרבי מסביר שדוקא "ישועותיך" הוא למעלה מכולם,

כיון שדוקא הטבע שרשו למעלה מהכל, דכל הגבוה גבוה יותר כו', ודוקא זה מושרש בעצמות שלמעלה מגדר גילוי. ונמצא מזה לכאורה שדוקא הנס הגשמי מצד אמיתית ענינו הוא העיקר והכל טפל לגבי.

אבל לכאורה בלקו"ש חלק כ"ה ביאר הרבי שנס הגשמי הוא טפל לגבי נס הרוחני?

אבל בפשטות הביאור בזה: הענין שמבואר בחלק ט"ו (המעלה שיש בנס הגשמי) באמת לא יהי' בגלוי עד ביאת המשיח בב"א, ומה שבגלוי עכשיו הוא כמו שמבואר בחלק כ"ה שהנס הגשמי הוא טפל לגבי הנס הרוחני. (וזהו דיוק הלשון "בגלוי").

ונמצא מכ"ז, שבנוסח הנרות הללו מוזכר נצחון הגשמי רק בדרך טפל, אבל בזה גופא מוזכר באופן שמרמז על אמיתית המעלה שלו שיתגלה לעת"ל (על ידי שנכתב לבסוף ("על נסיך... ועל ישועותיך") שזה מורה שהוא למעלה מכולם ולכן מגיעים למעלתו רק לאחרי שאר המעלות).

קובץ הערות וביאורים אהלי תורה גליון תתקיא

נשים באמירת הלל בחנוכה

הרב מרדכי פרקש

שליח כ"ק אדמו"ר - בעלוויו, וואשינגטאן

א. כתב הרמב"ם הל' חנוכה פ"ג הי"ד: "ואם היה המקרא את ההלל קטן או עבד או אשה עונה אחריהם מה שהן אומרים מילה במילה בכל ההלל".

ומקורו במשנה סוכה לט, א: "מי שהיה עבד או אשה או קטן מקריין אותו עונה אחריהן מה שהן אומריין", ובפרש"י: כך היו נוהגין אחד קורא את ההלל ומוציא את הרבים, ואם היה עבד או אשה או קטן הואיל ואין מחוייב בדבר, אין מוציא את המחוייב מידי חובותו, הלכך עונה אחריו כל מה שהוא אומר.

בטעם פטור הנשים מהלל כתבו התוס' (שם, ד"ה מי): "משמע מכאן דאשה פטורה מהלל דסוכות וכן דעצרת. וטעמא משום דמצוה שהזמן גרמא היא". ומקשה תוס' "אע"ג דבהלל דלילי פסחים משמע בפרק ערבי פסחים (קח, א) דמחייבי בד' כוסות ומסתמא לא תיקנו ד' כוסות אלא כדי לומר עליהם הלל ואגדה", ומתרץ התוס' "שאני הלל דפסח דעל הנס בא, ואף הן היו באותו הנס אבל כאן לא על הנס אמור".

והנה משמעות דברי הרמב"ם הנ"ל הוא שנשים פטורות מהלל דחנוכה (שהרי על כל ימי אמירת הלל כתב הלכה זו) וצ"ב מאי שנא מהלל דליל פסח שחייבות בשתיית ד' כוסות ובאמירת הלל (פסחים קח, א, ורמב"ם הל' חמץ ומצה פ"ז ה"ו וה"י) והרי בשניהם יש את אותו הטעם בגמ' "דאף הן היו באותו הנס". וכמו שחייבות בהדלקת נרות בחנוכה כדברי הגמ' (שבת, כג, א) "אשה ודאי מדליקה דא"ר יהושע בן לוי נשים חייבות בנר חנוכה שאף הן היו באותו הנס". וכ"פ הרמב"ם הל' חנוכה פ"ג ה"ד, א"כ מהאי טעמא גופא יחוייבו ג"כ בהלל וכנ"ל בתוס' לגבי פסח.

ב. קושיא זו הביא ג"כ בשדי חמד מערכת חנוכה (סק"ט אות ב') ממכתב מהגר"ש כהן מוילנא בעל שו"ת בנין שלמה ועוד. ושם חידש שאכן נשים חייבות בהלל מהאי טעמא דחייבות בליל פסח, רק יוצאים גם אם לא קוראים כל נוסח ההלל שתיקנו חז"ל "דאף אם אומרים פרק אחד שהוזכרה בו הודאה והלל על הנסים סגי בהכי" ועי"ש שמשווהו לתפילה וחיוב נשים בזה.

אבל צ"ע דלא מצינו בפוסקים שיביאו הך הלכה לגבי נשים, ולדעתו ממ"נ אם הן חייבות בהלל כמו האנשים היתכן שידלגו, ובפרט בהלל דכל הטעם שמדלגים בהלל דראש חודש וכיו"ב הוא משום שאינה מצוה (ראה רמב"ם הל' חנוכה פ"ג ה"ז) ואיך ידלגו ביום שקריאתו הוא חיוב משום מצוה.

ובאמת פטור נשים באמירת הלל בחנוכה הרי נוסף למשמעות לשון הרמב"ם דלעיל, ראה לשון המג"א סי' תכב סק"ו: "נשים פטורות מכל הלל מפני שהיא מ"ע שהזמן גרמא" ומצויין בנוסף למשנה סוכה דלעיל גם לתוס' ברכות כ, ב ד"ה בתפילה ועיי"ש, וכ"ה בשו"ע אדמוה"ז סי' קו ס"ב: "והנשים פטורות מכל מ"ע שהזמן גרמא אפי' היא מדברי סופרים כגון הלל" ובהל' פסח סי' תעט ס"ז: "שאף שהנשים פטורות מכל הלל כמו שנת' בסי' תכב, בהלל זה חייבות, ואין שום חילוק ביניהן לאנשים בכל מה שנוהג בלילה זה כמו שנתבאר בסי' תעב" והוא שם בסעי' כה שכותב הטעם לפי שאף הם היו באותו הנס של יציאת מצרים א"כ להלכה מבואר שפטורות מהלל בחנוכה, ורק צ"ב מהו הסברא.

ג. ויש לבאר החילוק בין הלל דפסח להלל דחנוכה: בהקדים הגמ' ברכות יד, א: " בעא מינה אחי תנא דבי רבי חייא מרבי חייא בהלל ובמגילה מהו שיפסיק [לשאלת שלום] מי אמרינן ק"ו, ק"ש דאורייתא פוסק, הלל דרבנן מבעיא או דילמא פירסומי ניסא עדיף", ע"כ. הרי מבואר שיש בהלל ג"כ זכר ופירסום הנסים שבמועדים אלו.

ולגבי הלל בליל פסח כתב הר"ן בפרק ערבי פסחים (כו, ב בדפי הרי"ף) "אבל רבינו האי גאון ז"ל כתב בתשובה שאין מברכין על הלל שבילילי פסחים לגמור את ההלל שאין אנו קורין אותו בתורת קורין אלא בתורת אומר שירה וכו'", עיי"ש.

בביאור דבריו אוי"ל עפימ"ש הרמב"ם (הל' חמץ ומצה פ"ז ה"ו) בכל דור ודור חיב אדם להראות את עצמו כאילו הוא בעצמו יצא עתה משעבוד מצרים" ובלקו"ש (חלק יב עמ' 39 ואילך) מבאר הרבי כמה חידושים שמלמדנו הרמב"ם בדין זה ומהם; שביליל הסדר יש חיוב על האדם לראות (להרגיש) "כאילו הוא בעצמו יצא עתה משעבוד מצרים" ואין מספיק שהאדם יראה (ירגיש) בעצמו אלא שחייב הוא גם להראות (הרגש) זה. והחיוב הנ"ל הוא לא רק בעת אמירת ההגדה, אלא גם ב"כל מעשה לילה זה", צריך לבטא ולהראות הרגש זה. עיי"ש בהשיחה בארוכה.

ולפי"ז יש לבאר דברי התוס' בסוכה שמחלק בין הלל דפסח להלל דשאר המועדים, בהלל דליל פסח ההלל הוא על נס שקורה עכשיו, דביליל הסדר ההרגש הוא שעתה יוצאים משעבוד מצרים, ובמצב זה החיוב הוא שירה וְאוּי"ל שהשירה אכן יכלה להיות בכמה אופנים

כאו"א לפי הרגשתו, ובאין לנו כושר ביטוי שואלים אנחנו מילות ההלל ומבטאים בזה השירה הפרטית והיחודית של שעת הנס].

אבל בשאר הימים טובים אנו מהללים לזכר הנסים שנעשו לאבותינו, הן בעצרת והן בחג הסוכות בתפילות היום, שהוא בגדר "זכר ליציאת מצרים" וכן בפסח תפילות היום (כסתימת התוס' בברכות כ, ב ולא כתורת רפאל סי' עה ואכ"מ). ואז אכן רק קורין ההלל, וכדברי הגמ' (פסחים קיז, א): "והלל זה מי אומרו נביאים שביניהן תקנו להם לישראל שיהו אומרים אותו על כל פרק ופרק ועל כל צרה וצרה שלא תבא עליהם וכשנגאלין אומרים אותו על גאולתן".

א"כ קריאתינו הלל עכשיו בימים טובים הוא על גאולתן שהם - אבותינו - נגאלו ובזה מבואר כמה חילוקים בהלכה באופן אמירת הלל בליל פסח לגבי אמירתו בשאר יו"ט (וראיתי מציינים לחידושי הגרי"ז הל' חנוכה ה"ג ה"ו, ואין הספר תח"י).

ד. ובזה מתורץ מה שנשים פטורות מהלל בחנוכה אף שחייבות בליל פסח, כי בליל פסח חיובם בד' כוסות ואמירת הלל "שאף הן היו באותו הנס" הפירוש שעכשיו קורה להם נס זה ואין זה מ"ע שהזמן גרמא, רק היות שעכשיו קורה יציאת מצרים לכן מתחייבים בשירה של הלל, אבל בחנוכה אה"נ שההלל הוא על נס ההצלה, כפשטות הסוגיא במס' שבת, וכ"ה בערכין י, ב, דאמירת הלל בחנוכה הוא "משום ניסא", אבל תקנת החיוב הוא, קריאת ההלל כבכל יו"ט, זכר לנסים שנעשו לאבותינו, א"כ אמירת הלל היא מצוה שהזמן גרמא ולכן נשים פטורות.

ומדויק ג"כ מדברי הגמ' לגבי חנוכה (שבת כא, ב): "לשנה אחרת קבעום ועשאו ימים טובים בהלל והודאה" ובפרש"י: "לא שאסורין במלאכה שלא נקבעו אלא לקרות הלל ולומר על הנסים בהודאה" הרי מבואר שהתקנה היתה רק "לשנה אחרת" זכר ופירסום לנס הקודם של שנה שעברה על שניצולו מאויביהם, וכדברי רש"י במס' פסחים שם: "שאם חס ושלום תבוא צרה עליהם ויושעו ממנה אומרים אותו על גאולתן כגון חנוכה" והוא כנ"ל בתורת קריאה ולא בתורת שירה.

ה. אמנם לכאו' יש להקשות מקריאת המגילה בפורים דבמס' מגילה (ד, א): "אמר ר' יהושע בן לוי נשים חייבות במקרא מגילה שאף הן היו באותו הנס", וכן פסק הרמב"ם (הל' מגילה פ"א ה"א), ולגבי הלל בפורים מבואר בגמרא (מגילה יד, א) ג' טעמים שלא תיקנו לומר הלל

בפורים וא' הטעמים "רב נחמן אמר קרייתא זו הלילא" (קריאת המגילה היא ההלל) והרמב"ם (פ"ג מהל' חנוכה ה"ו) פוסק טעם זה להלכה ובלשונו: "ולא תקנו ההלל בפורים שקריאת המגילה היא ההלל", ולכאן לפי טעם זה יוצא לכאן שחייבים בהלל בפורים, אלא שיוצאים חובת הלל בקריאת המגילה, וידוע דעת המאירי דמי שאין לו מגילה חייב בקריאת הלל.

ולפי"ז צ"ע דהרמב"ם לשיטתו דנשים פטורות מהלל בחנוכה ומאי שנא מהלל דפורים שחייבות, עכ"פ באופן דקריאת המגילה, הרי הוא אותו הטעם בשתייהם ש"אף הן היו באותו הנס" (ועי' בשדי חמד שם מה שהביא להקשות מפורים).

ויש לתרץ עפ"י מה שמבאר הרבי בלקו"ש (חלק לו עמ' 167 ואילך) דקריאת הלל אינה אלא על נס שבגלוי דוקא, ובנס פורים הנס הי' מלוכש בדרכי הטבע, ולכן יש מקום לשקו"ט אם יש חיוב אמירת הלל בפורים: מצד הנס שבמאורע דפורים יתכן שיש חיוב באמירת הלל, ואילו מצד לבוש הטבע שבנס פורים י"ל שפטורים מהלל.

וכותב שם: "ועפ"ז יש לבאר דעת רב נחמן "קרייתא זו הלילא" דיש לומר שאין כוונתו שלא תיקנו לומר הלל בפורים, לפי שכבר תקנו לקרוא את המגילה ולכן אין צורך (גם) באמירת ההלל, אלא שאמירת הלל בפורים לא תתכן אלא בקריאת המגילה; דמצד עצמו אין אדם מרגיש הנס במעשה פורים באופן המחייב באמירת הלל (שהרי על נס שבגלוי דווקא כנ"ל) כ"א דווקא בקריאת המגילה אפשר לו להלל את השם על נס זה דלהיותה א' מכ"ד כתבי הקודש חלק מתורת אמת ותורה אור הרי בה ועל ידה מואר ומורגש אמיתית הענין שזה הי' נס מאת הקב"ה (ורק שנתלבש בלבושי הטבע) וזהו מ"ש ר"נ: "קרייתא זו הלילא" והיינו שקריאתה של המגילה בה תלוי' וגם כלולה אמירת ההלל" עכ"ל"ק ועי"ש שמבאר לפי"ז מש"כ באחרונים דמסתימת דברי הפוסקים משמע דאין בו הלל לעולם, והביאור בזה עפ"י הנ"ל דמלכתחילה לא תתכן אמירת הלל בפורים אלא בקריאת מגילה לבד.

ובזה מבואר שאין להקשות מפורים לשאר המועדים כולל חנוכה, דאה"נ בפורים מלכתחילה אין תקנת אמירת הלל וכנ"ל.

ו. והנה לעיל הבאנו מדברי הבנין שלמה בשדי חמד שאכן יש חיוב אמירת הלל לנשים בחנוכה וכן ציין לעוד כמה פוסקים בשו"ת יביע אומר ח"ו או"ח סי' מה. וכ"פ בשו"ת שבט הלוי ח"א סי' רה, ד"ה סי' תרפג.

וי"ל דלמעשה אכן מקיימות הנשים ג"כ מצוות הלל בחנוכה, והוא ע"פ מה שביאר הרבי (לקו"ש חט"ו עמ' 336 ואילך) לגבי מצוות הדלקת נרות חנוכה דהגם שלפי פשוטה נתקנה הדלקת הנרות לזכר הנס דפך השמן יש בה גם משום זכר להצלת וישועת ישראל, כמפורש בנוסח "הנרות הללו" שאומרים לאחר ההדלקה "אנו מדליקין על התשועות" וראי' מוכחת לדבר ממש"כ רש"י על דברי הגמ' (שבת כג, א): "נשים חייבות בנר חנוכה שאף הן היו באותו הנס" ופירש"י "שגזרו יונים על בתולות הנישאות כו' ועל ידי אשה נעשה הנס" דנס זה אינו נס פך השמן אלא נס הצלת ישראל מיד היונים ומחמת שהנשים היו באותו הנס לפיכך הן חייבות בנר חנוכה.

וכן מוכח גם מלשון הרמב"ם (הל' חנוכה פ"ד הי"ב) שכתב "מצות נר חנוכה כו' צריך אדם להזהר בה כדי להודיע הנס ולהוסיף בשבח האל והודי' לו על הנסים שעשה לנו", ד"להודיע הנס" בלשון יחיד קאי על נס דפך השמן שהוא עיקר הטעם דהדלקת נר חנוכה. ומ"ש "הנסים שעשה לנו" בלשון רבים הוא משום שהדלקת נר חנוכה יש בה גם "שבח והודי'" על כל הנסים שארעו בימים ההם כולל הנס דישועת ישראל מיד היונים, ועי"ש עוד הוכחות, וכותב בלקו"ש שם: "הדלקת נרות חנוכה איז א זכרון (ניט נאר אויף דעם נס פון פך השמן, נאר אויך) אויף אלע נסים פון ימי חנוכה און ווי מען געפינט אז איינער פון די וועגן צו אויסדריקן זכרון והלל צום אויבערשטן איז דורך אנצינדן נרות" עיי"ש המקורות. (ומה שקבעו לשבח על הנס דנצחון המלחמה כו' ע"י נרות הוא בכדי שיוכלל גם הנס דפך השמן. לקו"ש שם בהע' 11 ויש עוד ביאורים בזה ראה קונטרס מאי חנוכה קה"ת תשנ"ה)

ולפי"ז י"ל כשתיקנו חז"ל דנשים חייבות בהדלקת נרות חנוכה נכלל בזה ג"כ הלל והודי' על נס ההצלה וכשהנשים מקיימות מצוות הדלקת נרות בזה יוצאים ג"כ ידי חובת הלל רק בנוסף לזה תיקנו חכמינו ז"ל, אמירת הלל בשמונת ימי חנוכה והוא חובת קריאה כמו בשאר יו"ט, כנ"ל מהגמ' בפסחים, שבכל יום שנגאלו אבותינו צריכים לשמוח באמירת הלל, ומהלל זה אכן נשים פטורות דהוי מצוה שהזמן גרמא, וכסתימת לשון הרמב"ם המגן אברהם ואדמוה"ז. והעירני אאמו"ר שליט"א משו"ת מנחת שלמה להגרש"ז אויערבאך ז"ל תנינא סי' נח שביאר עד"ז, עיי"ש עוד.

ספרי החשמונאים בספרי פוסקי ישראל

הרב מרדכי ישראל הכהן דינרמאן
'כולל מנחם' שע"י מזכירות כ"ק אדמו"ד

בלקו"ש חט"ו עמ' 368 מבאר רבינו כמה פרטים במאורעות נס חנוכה,
ומביא בהערה 17 המקור וז"ל:

"יוסיפון פ"כ. (ראה ס' החשמונאים א קאפיטל ב - אבל לע"ע לא
מצאתים¹ מוזכרים בספרי פוסקי ישראל² (מלבד פעם א' בס' בה"ג הל'

(1) "מצאתים" לשון רבים, מוסב על שני ספרי החשמונאים, אבל לא על יוסיפון המובא
לרוב בספרי פוסקי ישראל (אף ש"רבים ערערו על דיוקו" - לקו"ש חכ"ג עמ' 345).
ופשוט.

(2) וי"ל בכ' אופנים: (א) היות שאינם מוזכרים ה"ז מוכיח שנכתבו שם (בודאי או בספק)
דברים שאינם נכונים, שלכן אין להביא מהם רא"י. (ב) אפילו אם מ"ש שם נכון הוא, מ"מ,
מחמת שספרים אלו אינם מוזכרים (מאיזה סיבה). לכן אין להביא רא"י מהם.

סופרים - אף שנזכרו בסדר הדורות וכו' (3). מובא בס' מאור עינים, אבל ידוע היחס לספר זה⁴. ואכ"מ) "עכ"ל.

והנה הלשון בס' בה"ג שם⁵ הוא: "זקני בית שמאי ובית הלל הם כתבו מגילת בית חשמונאי ועד עכשיו לא עלה לדורות עד שיעמוד כהן לאורים ותומים". ומפרש רבינו ש"מגילת בית חשמונאי" היא היא ספרי החשמונאים - הנקראים ג"כ "ספר מכבי" וכו' ב⁶.

האם כוונת הבה"ג לספרי החשמונאים?

ברם, הרד"ל בקונטרס המבוא לפרקי דר"א מביא פסקא הנ"ל מהבה"ג ומעיר:

"ולא ידעתי מה היא, והיכן הוזכרה, ורחוק מאוד לומר שכיוון על ספר מכבי" שהוא מעשה בית חשמונאים הנמצא בספרי האפקרופי, שא"כ איך כתב בה"ג שלא עלה לדורות עד שיעמוד כהן לאורים ותומים, וכי לא היה ידוע לו שנמצאת ב[י]ניהן".

והיינו שלדעתו הפירוש ב"לא עלה לדורות" הוא שאינו נמצא כלל בימינו, והיות שספר מכבי נמצא היום בספרי האפקרופי, (אף שאינו

(3) "אף שנזכרו בסדר הדורות וכו'", לכאורה הכוונה בזה - אף שנזכרו בסדר הדורות ובעוד ספרי דברי הימים של גדולי ישראל כמו הצמח דוד (ראה לקמן הערה 35), מ"מ, היות שאינם ספרי הלכה וכדו', אין ראי' מהם (כ"כ) אודות השימוש בספרים אלו.

(4) מחבר הספר הוא ר' עזרי' מן האדומים. ובנוגע ליחס שלילי מגדולי ישראל לספרו ראה מ"ש המהר"ל בגבורת ה' באר השישי [בהוצאת מכון ירושלים חלקי ואילך, והנסמן בהערה 809 שם]. ליחס חיובי ראה הנסמן בפליטת ספרים ערך מאור עינים, נדפס בסוף ספר שם הגדולים להחיד"א. וראה מה שצייין ר' מרדכי ברויאר במהדורתו של הספר צמח דוד לר' דוד גאנז (ירושלים תשמ"ג) עמ' ח הערה 14.

(5) בהוצאת מכון ירושלים (תשנ"ב) עמ' תרפד, ובדפוס הילדסהיימער מכ"י רומי (ברלין תרמ"ח) ח"ג עמ' 615.

(6) ויש לעיין לאיזה משני ספרי החשמונאים מכוון רבינו. כי אם נקבל דברי החוקרים (ראה הערה 14) שספר ב' נכתב בלשון יווני, אינו מסתבר שזקני בית שמאי ובית הלל כתבו. ואכ"מ.

נמצא אצל כלל ישראל, מ"מ) ה"ז מספיק להוכיח שלא לזה כיוון הבה"ג.⁷

אך י"ל כפי שפירש הח' שלמה יהודה רפפורט (שי"ר)⁸, שכוונת הבה"ג היא "שלא עלה עוד להיות נחשב כאחת משאר המגלות שאנו קורין בהם בימי הנס". ויש גם פירושים אחרים במילים אלו שעל ידם יסולק (עכ"פ בדוחק) תמיהת הרד"ל.⁹

אוצר החכמה

ברם בספר שמן למאור¹⁰ מביא כמה טעמים להוכיח שאין כוונת הבה"ג לספרי החשמונאים אלא למגילת אנטיוכוס:

אה"ת 11/07/2018

א. בכל הכ"י מתימן נקראת מגילת אנטיוכוס בשם "מגילת בית חשמונאי" - דומה ל"מגילת בית חשמונאי" שבבה"ג.

ב. השם של הבה"ג "מגילת בית חשמונאי" דומה מאוד ל"ספר בני חשמונאי" המוזכר בספר הגלוי להרס"ג¹¹. וברור שכוונת הרס"ג היא למגלת אנטיוכוס כי הוא מביא פסוק ממנה¹², שלכן מסתבר ש"מגילת בית חשמונאי" שבבה"ג היא ג"כ מגילת אנטיוכוס¹³.

(7) וראה גם 'חגים ומועדים' לרי"ל מימון עמ' קה הערה 4.

(8) ביכורי העיתים לראשית שנת תקצ"ב עמ' 80 הערה 40.

(9) ראה בספר "בינו שנות דור ודור" להרב נתן דוד רבינוביץ (הוצאת פלדהיים ירושלים תשמ"ה) עמ' קלג. וראה גם עמ' לט הערה 25.

(10) להרב יצחק רצאבי, בני ברק תשמ"ב - בשער שני עמ' מה ואילך.

(11) ובפרט שלפי כ"י רומי של הבה"ג (ראה לעיל הערה 5) נק' "ספר בני חשמונאי".

(12) ספר הגלוי נדפס בזכרון לראשונים, ושם עמ' קפ כתוב: "וכמו שהשתמשו (החכמים) בספר בני חשמונאי, ואביא ממנו כתוב אחד, שהצדיקים בעת יתפללו אל אדוניהם שיעניש את הכופרים יאמרו "למען שלא יחשבו שגבורתם היא מאליליהם", כמו שאמר יוחנן בן מתתיה על נקנור "די הן יקטול יתי יהך וישתבח בבית דגון ויאמר טעותי מסרתיה בידי". ותפילה זו נמצאת לפנינו במגילת אנטיוכוס: "בעת ההיא נשא יוחנן בן מתתיהו עיניו לשמים ותיקן תפלתו לפני אלוהיו, ויאמר: אלוהי ואלוהי אבותי, אברהם יצחק ויעקב, אל תתנני נא בידי הערל הזה, כי אם יהרגני, וילך וישתבח בבית דגון אלוהיו, ויאמר אלהי נתנו בידי", אבל ליתא בספרי החשמונאים.

(13) הכרח זה הובא גם בספר "חשמונאי ובניו" לר' מנחם אדלר (ירושלים תשס"ג) עמ' כא הערה 28.

ג. בבה"ג שם ממש"ך "והם (זקני בית שמאי ובית הלל) כתבו מגלת תענית בעליית חנניה בן חזקיה בן גרון כשעלו לבקרו". ומכיוון שמגלת תענית נכתבה בלשון ארמית, מסתבר שמגילת בית חשמונאי שנכתבה ג"כ על ידיהם, נכתבה ג"כ בלשון ארמית.

אבל ספרי החשמונאים לא נכתבו בארמית¹⁴, ורק מגלת אנטיוכס נכתבה ארמית (אלא שתורגמה אח"כ ללה"ק)¹⁵. ולכן מסתבר שכוונת הבה"ג היא למגילת אנטיוכס, ולא לספרי החשמונאים¹⁶.

ד. המהר"ץ חיות בספרו תורת נביאים כותב¹⁷: "והי' אצלנו בבית שני עוד שאר ספרים ממחברי ישראל כמו ס' חשמונאי . . ובמקום אחר הראיתי דיפה עשו חז"ל דדחאו הספרים הללו בשתי ידים ולא נראו להם להכניסם בין ספרי ישראל כי אינם הולכים על סדר הקבלה האמיתית כפי שמסור לנו מדור דור לדוגמא אציג לך איזה ענינים אשר סותרים למאמרי חז"ל וממנו תקיש על השאר וכו'".

אוצר החכמה

וא"כ מוכח ש(לדעתו עכ"פ) אין כוונת הבה"ג לספרי החשמונאים, כי א"א לומר על חיבורם של זקני בית שמאי ובית הלל "דדחאו בשתי ידים" ו"אינם הולכים על סדר הקבלה האמיתית כפי שמסור לנו מדור דור".

14) לדעת החוקרים ספר א' נכתב בלה"ק וספר ב' ביוונית, ראה בינו שנות דור ודור עמ' סח; ביכורי העיתים שבהערה 8; אוצר ישראל (אייזענשטיין) ערך "חשמונאים"; מבואו של א. כהנא לספרי המקבים ב"ספרים החיצונים" ח"ב עמ' פט (אלא שבהקדמתו למגלת בני חשמונאי ב"ספרות ההיסטוריא הישראלית" (ח"א עמ' 15) כותב שספר א' נכתב ארמית).

15) וכמ"ש הרס"ג בספר הגלוי שם עמ' קג "שכתבו בני חשמונאי יהודה ושמעון ויונתן ויונתן ואלעזר בני מתתי" ספר כמה שעבר עליהם הדומה לספר דניאל בלשון הכשדים". וראה גם "בתי מדרשות" לרש"א ורטהימר בהקדמתו למגלת אנטיוכס (בהוצאת כתב וספר - ירושלים תשכ"ח ח"א עמ' שיא בהערה 1), שמוכיח שמגלת אנטיוכס הנמצא בלה"ק תורגם מארמית.

16) וראה בינו שנות דור ודור עמ' קכח שגם סגנון הארמית המקורית במגלת אנטיוכס דומה לזו שבמגלת תענית.

17) ב'כל ספרי מהר"ץ חיות' ח"א עמ' צד בהגה.

ועוד הכרח ראיתי בספר ^{אוצר החכמה} 'בינו שנות דור ודור' (בנוגע לספר חשמונאים א) 18: "שהרי הכותב מדבר על הרומאים כעל אוהבים ליהודים ומגיניהם נגד מלכי סוריא, ואין הוא יודע מאומה על שנאתם של הרומאים ליהודים", וא"כ צ"ל שנכתב לפני כיבוש ירושלים ע"י הרומאים. וזה היה זמן רב לפני זקני בית שמאי ובית הלל.

ואיך שיהי', רבו דעות האומרים שכוונת הבה"ג אינה לספרי החשמונאים כ"א למגילת אנטיוכוס¹⁹. היחיד שראיתי מפרש כרבינו ש"מגילת בית חשמונאי" היא ספרי החשמונאים, הוא שי"ר הנ"ל²⁰. ומסתמא יש כמה אופנים לתרץ ההכרחים הנ"ל, אבל אכ"מ.

ודרך אגב יש להעיר, שלפי המפרשים שכוונת הבה"ג ב"מגילת בית חשמונאי" היא למגילת אנטיוכוס, נמצא דפליגי הבה"ג והרס"ג על זהות מחברו. שהרי הרס"ג שם (עמ' קג) כותב "שכתבו בני חשמונאי יהודה ושמעון ויוחנן ויונתן ואלעזר בני מתתי" ספר במה שעבר עליהם", אבל הבה"ג כותב "זקני בית שמאי ובית הלל כתבו מגילת בית חשמונאי". משא"כ לפי רבינו שכוונת הבה"ג היא לספרי החשמונאים אין מחלוקת.

¹¹⁷⁰⁷²⁰¹⁸

עוד מקורות קדומים שמביאים ספרי החשמונאים

והנה בהקדמת ספר "חיבור יפה מהישועה" כותב רבינו ניסים ב"ר יעקב²¹: "אבל אני גם לא אתעלם מלהזכיר מאורעות שקרו לעדה כולה

18) עמ' קלב. ויש להעיר שהכרח זה לקוח "אות באות" מהקדמתו של א. כהנא לספרי המקבים ב"ספרים החיצונים" ח"ב עמ' פה (אלא ששם אין זה בקשר להבה"ג).

19) כן הוא דעת רש"א ורטהיימר ב'בתי מדרשות' שם עמ' שיב; ר' נתן פריד במאמרו "מגלת אנטיוכוס המורחבת" בקובץ בית אהרן וישראל שנה ז' גליון ב, ומאמרו "נוסח עברי חדש של מגלת אנטיוכוס" בסיני כרך סד עמ' קט; ר' משה חיים לייטער בספרו ממלכת כהנים עמ' כג; ר' יצחק רצאבי בספרו שמן למאור עמ' מה; יהודה דוד אייזענשטיין באוצר ישראל ערך "אנטיוכוס מגלת"; אברהם כהנא בהקדמתו למגלת בני חשמונאי ב"ספרות ההיסטוריא הישראלית" ח"א עמ' 15; ר' נתן דוד רבינוביץ בספרו בינו שנות דור ודור עמ' קכד. ושם עמ' קלד מביא סברא שלא לזה ולא לזה התכוון הבה"ג. וכדאי לציין שלכאורה כן הוא שיטת הרד"ל - הובא לעיל בפנים, וראה המצויין בהערה 7.

20) אלא שהוא מפרש כוונת הבה"ג (ועד"ז ברבינו נסים - לקמן בפנים) רק לספר ראשון מספרי החשמונאים, וראה לעיל הערה 6.

21) המופיע בפנים הוא לפי תרגום חדש של חיים זאב הירשבורג (הוצאת מוסד הרב קוק - תשי"ד).

כשהיתה במצוקה ונושעה ממנה - פרט למה שכבר נקבץ, כגון מגלת אסתר ומגילת בני חשמונאים ושאר המאורעות הכלולים בכ"ד הספרים . . ומכיוון שגם זה נמצא מקובץ, הרי שאזכיר רק מה שלא עמדו עליו ולא ידעו אותו אלא יחידים מבני אדם".

והנה כל אלו שמבארים שכוונת הבה"ג ב"מגילת בית חשמונאי" היא למגלת אנטיוכס, מבארים עד"ז ב"מגילת בני חשמונאים" שבדברי רבינו נסים. ובספר "ממלכת כהנים" לר' משה חיים לייטער (עמ' כה הערה 10) מביא שני ראיות מדברי רבינו נסים עצמו שאין כוונתו לספרי החשמונאים:

א. רבינו נסים כותב שם שמביא בספר זה סיפורים וכו' מדברי החכמים ז"ל. והיות שספרי החשמונאים אינו מחז"ל, הרי מצד זה לבד מספיק שלא יביא ממ"ש שם, ולא צריכים טעמו מפני "שגם זה נמצא מקובץ".

ב. בגוף הספר מביא הסיפור של חנה ושבעה בניה המוזכרים בספרי החשמונאים. והיות שהוא מדגיש שאינו מביא ממ"ש במגילת בני חשמונאים מוכח שאין זה ספרי החשמונאים.

אבל ראיות אלו אפשר לפרכם בקל. כי לפי דעת רבינו שספרי החשמונאים נכתב ע"י זקני בית שמאי ובית הלל, שפיר הם "דברי חכמים".

ובנוגע להסיפור של חנה ושבעה בניה, הרי הוא אינו נמצא ברוב הדפוסים וכתבי יד של ה"חיבור יפה", והוא מופיע רק בהדפוס של חיים זאב הירשבורג (ראה הערה 21). ולדעת שרגא אברמסון²², כל הסיפור הזה "אינו מגוף חיבור יפה אלא נוסף עליו על ידי סופר שהעתיקו ממקום שהעתיקו".

ואפילו אם נאמר שסיפור הנ"ל הוא מגוף החיבור, מ"מ עדיין י"ל שמגלת חשמונאים היא ספר חשמונאים א', כי רק בספר ב' הובא סיפור הנ"ל²³.

(22) רב נסים גאון - חמשה ספרים (ירושלים תשכ"ה) פרק חמישי עמ' 366 ואילך.

(23) ובלאו הכי מסתבר מאוד לומר שכוונת רבינו נסים הוא רק לספר א', ראה לעיל

הערה 20.

ואם כנים הדברים, הרי לפי דעת רבינו שהמוזכר בבה"ג הוא דווקא ספרי החשמונאים, לא מסתבר לומר אחרת בדברי רבינו נסים. (ובאמת שי"ר הנ"ל המפרש ש"מגילת בית חשמונאי" בבה"ג היא ספרי החשמונאים, מפרש כן גם לגבי דברי רבינו נסים). וא"כ מצאנו עוד פוסק (מתקופה קדומה) שמזכיר ספרי החשמונאים.

11/07/2018

והנה לאחרונה מצאתי בפירוש יוסף בן יהודה אבן עקנין לשיר השירים²⁴ (ח, ד): "...וגבורתם בימי חשמונאי ובניו ויוחנן כהן גדול שהתגברו על יון כידוע ממגלת בני חשמונאי ומתולדות יוסף בן גוריון".

ולפי דרכו של רבינו הנ"ל, מסתבר לומר גם בדבריו שכוונתו הוא לספרי החשמונאים.

ואף שלשון רבינו הוא "לא מצאתים מוזכרים בספרי פוסקי ישראל", והנ"ל אינו ידוע כפוסק, וא"כ לכאורה אין הזכרתו של ספרי החשמונאים ראי' כ"כ לשימוש בספרים אלו, מ"מ, מפני שרבינו מביא שם המאור עינים שלא היה פוסק, והפקפוק בו הוא רק בגלל היחס שלילי לספרו, לכן נראה שגם אלו שלא היו ידועים כפוסקים יכולים להוסיף (עכ"פ קצת) לסמכות ספרים אלו ע"י שמזכירם²⁵.

מקורות מאוחרים שמביאים ספרי החשמונאים

והנה בהערות וביאורים גליון ריט (שנת תשמ"ה) מציין הרב ב.א. שי' לעוד כמה מקומות באחרונים שמביאים ספרי החשמונאים:

א. בתוס' יו"ט מגילה פ"ג מ"ו ד"ה בנשיאים (בנוגע לטעם קריאת חנוכת המשכן בחנוכה), "ואני מצאתי בספר מכבי שכשכבשו החשמונאים

24) הפירוש נקרא "התגלות הסודות והופעת המאורות". נכתב ערבית - תורגם והודפס ע"י אברהם שלמה הלקין - ירושלים תשכ"ד. ראה הקדמתו לגדולי ישראל שהשתמשו בספר זה - למשל רבינו בחיי (וישלח לב כה) מתרגם פיסקא שלימה מפירושו לפרק ג פס' ו, ומכנהו "פילוסוף אחד מחכמי תורתנו". והאברבנאל בפירושו להפתיחה במורה נבוכים כותב "התלמיד הזה הוא רבי יוסף בן יהודה ז"ל שעשה פי' שיר השירים על דרך הפשט והדרוש והחכמה".

25) משא"כ ספרי היסטורי' של גדולי ישראל - ראה לעיל הערה 3.

ליונים מצאו המזבח וסתר אותו ובנאוהו מחדש וחנכו אותו בכ"ה בכסליו".

ב. באליה זוטא סי' תער ס"ק א (בנוגע להטעם מדוע חוגגים שמנה ימים): "ואשתמיט ליה (לכנסת הגדולה) ספר המכבי שכתב להדיא שחנכה ח' ימים, וכן הוא בפייט דשבת שני דחנוכה, וכן ראיתי במגלת תענית".

[ועד"ז באליה רבה שם: "ולענ"ד לא קשה מידי דבס' המכבי ובפיוט דשבת שני דחנוכה ובמגילת תענית איתה להדיא שחנכה באלו ח' ימים, שהיונים שקצו, וסתר המזבח ובנאוהו מחדש וחנכהו"].

מאורעות אלו מופיעים בספר החשמונאים א' פ"ד, ובספר ב' פ"י.

ולפענ"ד חשיבות גדולה יש למקורות אלו:

א) כי הבה"ג שהובא בלקו"ש הנ"ל מביא ספרי החשמונאים רק להזכיר מחברו ("זקני בית שמאי ובית הלל כתבו מגילת בית חשמונאי"), ואינו מביאו בקשר להלכה ואפילו לא בתור יסוד לאירוע (ועד"ז לגבי רבינו נסים ויוסף אבן עקנין). משא"כ התוס' יו"ט והאליה רבה-זוטא מביאים אותו בקשר להלכות, וכמובן שזה מוסיף הרבה לסמכותם.

ב) בספר יוסיפון (שהובא ע"י פוסקי ישראל לרוב²⁶) פרק כ' מסופר ג"כ אודות חינוך המזבח בכ"ה בכסלו, ואעפ"כ אין התוס' יו"ט מביא משם, והוא מביא דוקא מס' מכבי²⁷.

26) והתוי"ט בכללם בפירושו לתענית פ"ד מ"ח.

27) ואע"פ שמשנה מפורשת היא במס' מדות פ"א מ"ו, וביותר ביאור בגמ' ע"ז (נב), שגזזו את אבני מזבח ששקצו אנשי יון, וא"כ מובן שבנו מזבח חדש, ועד"ז מפורש במגלת תענית ש"בנו את המזבח ושדוהו בשיד ותקנו בו כלי שרת והיו מתעסקין בו ח' ימים", מ"מ במקומות אלו חסר אודות חנוכה המזבח, וגם חסר שזה היה בכ"ה בכסלו. ולכן מובן מדוע אין התוי"ט מביאו, כי כוונתו לבאר מדוע קוראים בחנוכה המשכן בימי חנוכה. אבל ביוסיפון נמצא פרטים אלו, ואעפ"כ אין התוי"ט מביאו כבפנים. (אלא שיש להעיר שהמהרש"א לשבת כא, ב ד"ה מאי חנוכה מפרש השם חנוכה ע"ש חנוכה המזבח עפ"י גמ' הנ"ל לבד).

[אבל בנוגע להאליה רבה-זוטא מובן מדוע מביא מספר מכבי דווקא ולא מיוסיפון, משום שכוונתו הוא לבאר מדוע חוגגים ח' ימים דווקא. וע"ז מביא מספר מכבי והפיוט ומגלת תענית, שחנכו המזבח לח' ימים. אבל יוסיפון אינו מביא הפרט שחנכו אותו שמנה ימים²⁸, ורק כותב שחנכו אותו בכ"ה בכסלו "ויהללו את ה' במקרא ההלל שמונת ימים".]

ג) האליה רבה-זוטא מביא ספר מכבי לפני הפיוט דשבת שני דחנוכה (הפיוט "אודך"), ולפני מגלת תענית.

אך, אפילו לאחר שנתברר שיש כמה שמביאים ספרי החשמונאים, מ"מ עדיין אין השימוש בהם דבר פשוט, וכמ"ש רבינו במכתבו מער"ח תש"ג²⁹: "והנה מצאתי בכתובים אחרונים ס' חשמונאים א' ד'. . אלא דמסתפינא להביא ראוי מספרים אלו, אף שבכ"מ מובאים דברי בן סירא, חכמת שלמה ועוד".

מקומות שאין להביא ראוי מהם אודות ספרי החשמונאים

א. והנה בהעו"ב שם - בהמשך לדיון אודות ספרי החשמונאים, מציין הרב הנ"ל למ"ש באנציקלופדיה תלמודית חט"ו עמ' 50 "וכן הביאו הגאונים דברים הכתובים בספר בן סירא וספר בני חשמונאי ופירשום...". ובהערה 153 שם צויין הרס"ג בזכרון לראשונים הנזכר לעיל בהערות 12, 15.

אבל כנזכר לעיל, כוונת הרס"ג היא למגילת אנטיוכס ולא לספרי החשמונאים, ואין ראוי מזה לנדרו"ד³⁰.

ב. ביוסיפון סוף פרק כו כתוב: "ויתר דבריו ומלחמותיו ומלחמות אחיו - הלא הם כתובים על ספר יוסף בן גוריון הכהן ועל ספר החשמונאים

(28) ועד"ז בגמ' הנ"ל ליתא.

(29) אג"ק ח"א עמ' קלו, ולקו"ש ח"ל עמ' 305.

(30) ובהעו"ב שם מציין גם להחיד"א במחזיק ברכה קו"א סי' תער שמביא דברי האליה זוטא הנ"ל. (כי בספר אור יקרות לר' מאיר יצחקי דף סב, ב מביא דברי האליה זוטא, ובגלל שיבושים בדפוס מסיים "והוא פלא וצ"ע". והחיד"א שם מתקן הדפוס ע"פ האליה רבה הנ"ל ומיישבו). אבל ספר המכבי שמוזכר בהחיד"א (ובאור יקרות) הוא אגב שאר הציטוט. ואיז שום דיוז בו כלל. וא"כ איז ראוי מזה לסמכותו של ספר המכבי.

ועל ספרי מלכי רומא". אך כמובן הזכרתו של ספר חשמונים אינו מוסיף לסמכותו אצלנו, כמו שהזכרתו של ספרי רומא אינו מוסיף לסמכותם³¹. ופשוט.

ג. בהקדמה לספר הישר³² מביא בשם "ספר החשמונים" גירסא שונה בסיפור תלמי המלך ותרגום השבעים. אך בספרי החשמונאים שלפנינו ליתא³³.

מקומות שכתבו נגד ספרי החשמונאים

והנה בהעו"ב שם מביא מ"ש המהר"ץ חיות בספרו תורת נביאים (הובא לעיל): "והי' אצלנו בבית שני עוד שאר ספרים ממחברי ישראל כמו ס' חשמונאים . . . ובמקום אחר הראיתי דיפה עשו חז"ל דדחאו הספרים הללו בשתי ידיים ולא נראו להם להכניסם בין ספרי ישראל כי אינם הולכים על סדר הקבלה האמיתית כפי שמסור לנו מדור דור לדוגמא אציג לך איזה ענינים אשר סותרים למאמרי חז"ל וממנו תקיש על השאר...".

אוצר חכמים

ויש להוסיף ולציין מ"ש הצמח דוד בחלק שני שנת ר"ט בנוגע לספרי חשמונאים (ושאר הספרים אשר הנוצרים מחברים אותם לכתובים), "אך כל הספרים הנזכרים, אף שהן הנה אשר היו לבני ישראל, מ"מ הם מקובלים להם ולא לנו".

ובהקדמתו לספרו נחמד ונעים כותב אודות הספר חכמת שלמה שהיא אינה מקובל לנו כשאר כתבי הקודש משום "שהאומות אינם נאמנים על כתבי הקודש שתחת ידם, כי פן ואולי חלו בהם ידיהם בשנוי בתוספת או

31) ובספר בינו שנות דור ודור עמ' קלד רוצה לומר שכוונתו לספר אחר שלא נמצא היום, וראה לעיל סוף הערה 19.

32) במהדורת יוסף דן (ירושלים תשמ"ו) עמ' 39. וראה שם עמ' 15 אודות מחבר הקדמה זו.

33) ואולי הכוונה לספר אחר שלא הגיע לידינו. וראה הערה 31.

מגרעת". ומשמע שזהו גם הטעם לדחיית שאר הספרים אשר הנוצרים מחברים אותם לכתובים, כולל ספרי חשמונאים³⁴.

אבל לאורך יש להעיר שבכ"מ³⁵ מביא הצמח דוד ספרי החשמונאים כיסוד למאורעות.

עוד הזדמנויות שרבינו הזכיר ספרי החשמונאים

א. בסוף התוועדות י"ט כסלו תשל"ה אמר רבינו (נדפס בשיחות קודש תשל"ה, וניתן לשמוע בקלטת): "און נאכמער לויט פרש"י, וואס רש"י זאגט אז ע"י אשה איז געווען דער נס (חנוכה), ווי אויך געבראכט אין ספר חשמונאים, וואס אע"פ וואס דאס איז פון די ספרים וואס ווערט ניט געבראכט לכאורה, אבער אעפ"כ ווייזט זיך אויס אז לויט פירש"י דאס איז די מעשה הנכונה, אע"פ וואס בפרטיות האט מען דאס אין דעם ספר און ניט לכאורה אין קיין אנדערע ספרים".

והפרש"י הוא בשבת (כג, א), דבגמ' שם נאמר "אמר ריב"ל נשים חייבות בנר חנוכה שאף הן היו באותו הנס" ופרש"י "דגזרו יוונים על כל בתולות הנשואות להיבעל לטפסר תחלה ועל ידי אשה נעשה הנס". שלכאורה סוף דבריו "ועל ידי אשה נעשה הנס" אינו המשך מתחלת הדבור, כ"א טעם נוסף וביאור אחר ב"שאף הן היו באותו הנס" - שהנס היה ע"י אשה³⁶.

רק במה שאמר רבינו "ווי אויך געבראכט אין ספר החשמונאים" צ"ע, כי בספרי החשמונאים אינו מסופר כלל שע"י אשה היה הנס. ולכאורה

34) ולפי הסבר זה נמצא חילוק גדול בינו להמהר"ץ חיות, כי לפי המהר"ץ חיות ישנם בוודאי דברים שאינם נכונים, ואנו יכולין ליחס טעותים אלו למחבר הספר, ומשום זה דחו החכמים ספרים אלו. אבל לפי הצמח דוד הוא רק חשש, והא גופא מסתבר ליחס לידי האומות ששינו. (אבל לפי שניהם ספרים אלו אינם מקובלים מפני דברים שאינם נכונים (בפועל או בחשש), ראה לעיל הערה 2).

35) חלק ראשון שנת תק"ץ, תר"י, תרכ"ב. אבל לכאורה אין ראי' מזה לשימוש בספרים אלו - ראה לעיל הערה 3.

36) אלא שבספר בינו שנות דוד ודור עמ' פא מפרש רש"י באו"א.

כוונת רבינו הוא לספר יהודית (שגם היא מספרי החיצונים שאינו מקובל וכו') ששם מסופר איך ע"י יהודית נצולו³⁷.

ב. בהתוועדות ש"פ מקץ תשל"ו (שיחות קודש תשל"ו ס"כ): "ועד"ז ברענגט זיך אויך אראפ אין ספר החשמונאים די שייכות פון חנוכה צו סוכות. אבער אזוי ווי ספר החשמונאים ברענגט זיך ניט אלס א מקור ניט אין גמרא און ניט אין חסידות, וויל איך דאס ניט נעמען אויף זיך - ס'איז מערניט^{אוצר התורה} אז די וואס ווייסן אז ס'שטייט אזא ענין, דארפן זיי דאס אויסנוצן אין אן אופן פון כל מעשיך לשם שמים".

והכוונה להמסופר בספר חשמונאים ב' פרק י' "ויחוגו את שמונת הימים בשמחה כחג הסוכות בזכרם את רעותם לפני זמן מה כחג הסוכות בהרים ובמערות כחיות השדה. ועל כן בענפי עץ עבות ובענפי הדר ובכפות תמרים בידיהם הודו לאשר הצליח בידם לטהר את מכונו".

ויש לציין שענין זו הובא גם בערוך השולחן סימן תער ס"ק ב בשם "ספר חשמונאי".

37) וראה שם במאמרו "מעשה יהודית" אודות התייחסותם של חז"ל לספר זה, ואודות זמן הנס וכו'.

בגדר הדלקת נר חנוכה וקריאת המגילה*

הרב בנימין אפרים ביטון

שליח כ"ק אדמו"ר - וונקובר ב.ק. קנדה

א. ברמב"ם הל' חנוכה פ"ג ה"ג: "ומפני זה התקינו חכמים שבאותו הדור שיהיו שמונת ימים האלו שתחלתם כ"ה בכסלו ימי שמחה והלל ומדליקין בהם הנרות בערב על פתחי הבתים בכל לילה ולילה משמונת הלילות להראות ולגלות הנס וימים האלו הם הנקראים חנוכה והם אסורין בהספד ותענית כימי הפורים והדלקת הנרות בהם מצוה מד"ס כקריאת המגילה".

והנה בקובץ 'רשימות שיעורים' [להגר"י קלמנסון שליט"א] עניני חנוכה סי' כד, עמד ודקדק בדברי הרמב"ם הנ"ל שלאחר שכתב כבר בתחילת דבריו "ומדליקין בהם הנרות וכו'", מדוע הוסיף עוד בסוף דבריו "והלקת הנרות בהם מצוה מד"ס כו'", דמאי אתא לאשמועינן בזה?

וכתב לבאר דכוונת הרמב"ם בזה ליסוד וגדר נוסף בהדלקת נרות חנוכה, ובהקדם דהנה בגדר מצות נרות חנוכה מצינו בזה ב' דינים, הא' הוא משום לתא דפרסומי ניסא, שהוא מעיקר התקנה דנ"ח לפרסם הנס; והב' משום לתא דשבח והודי' להקב"ה על הנסים שעשה לאבותינו בימים ההם בזמן הזה.

ויסוד הדברים מתבאר היטב מלשון הרמב"ם בהל' חנוכה פ"ד הי"ב שכתב, וז"ל: "מצות נ"ח מצוה חביבה היא עד מאד וצריך כל אדם להזהר בה כדי להודיע הנס ולהוסיף בשבח הא-ל והודי' על הנסים שעשה לנו כו'", ומבואר להדיא דבמצות נ"ח איכללו הני ב' דינים דפרסו"נ ["להודיע הנס"] ושבח והודי' ["ולהוסיף בשבח הא-ל והודי'"].

ויעויין בלקו"ש חט"ו חנוכה, שהוכיח מנוסח "הנרות הללו" דמצות הדלקת נ"ח נתקנה לא רק משום הנס דפך השמן אלא גם משום הנס דנצחון המלחמה, בצורת שבח והודי' להקב"ה על הנס שעשה לנו, יעוי"ש ובהערות בארוכה.

ובקובץ רשימות שיעורים הנ"ל האריך לבאר בשיטת הרמב"ם דדין הפרסו"נ שבנ"ח נתקנה על הנס דפך השמן, ודין השבח והודי' שבנ"ח נתקנה (בעיקר) על הנס דנצחון המלחמה. והיינו משום דעיקר הנס דפך השמן הי' להראות חיבתן של ישראל וכו', ולכן משום זה תיקנו דין פרסו"נ לפרסם גודל אהבת הקב"ה לישראל, אכן עיקר הנס דנצחון המלחמה הו"ע של ישועה והצלה שמשום זה תיקנו שבח והודי' להקב"ה, יעוי"ש.

ועפ"ז ביאר דקדוק לשון הרמב"ם שהובא בריש דברינו, דמש"כ בריש ההלכה "ומדליקין בהן הנרות וכו'" קאי על דין הא' שבנ"ח שהוא משום לתא דפרסו"נ וכמ"ש להדיא שם "על פתחי הבתים כו' להראות ולגלות הנס", אכן מה שסיים "והדלקת הנרות בהם מצוה מד"ס כו'" קאי בזה על דין הב' שבנ"ח שהוא משום לתא דשבח והודי' וכמוש"נ.

ב. והנה ביסוד הדברים יתכן לבאר עוד דיוק בלשון הרמב"ם הנ"ל שסיים "והדלקת הנרות בהם מצוה מד"ס כקריאת המגילה". דלכאורה מאי קמ"ל בזה דהול"ל שמצות נ"ח הוא מצוה מד"ס ותו לא. ומה מוסיף בזה שהוא מצוה מד"ס כקריאת המגילה".

ויתכן לומר בזה ובהקדים דהנה בגדר מצות קריאת המגילה מצינו בזה דין שבח והודי' להקב"ה על הנסים שעשה לאבותינו בימים ההם בזמן הזה, ויסוד הדברים מתבאר היטב מהא דאיתא במגילה (יד, א): "ת"ר ארבעים ושמונה נביאים וכו' חוץ ממקרא מגילה וכו' א"כ הלל נמי נימא וכו' רב נחמן אמר קרייתא זו הילולא וכו'", עיי"ש. ויעויין במאיר שם שכתב "ונ"ל לטעם זה שאם הי' במקום שאין לו מגילה שקורא את ההלל שהרי לא נמנעה קריאתו אלא מפני שקריאת המגילה במקומו". וע"ע בדברי האחרונים ובס' 'בארות נתן' [להרב נתן רבינוביץ] שדן בזה בארוכה.

[והגם כי מצינו שנכלל במצות קריאת המגילה גם דין של פרסו"נ וכמו שמצינו בכמה מצות (יעויין במגילה ה, א ובפרש"י שם, יט, א ובפרש"י שם), הרי חילוק גדול יש (לשיטת הרמב"ם דבי' עסקינן) בין דין הפרסו"נ שבנ"ח שהוא תנאי בקיום המצוה ומעכב, לבין דין הפרסו"נ שבשאר מצות (וקריאת המגילה בכלל) שאינו תנאי בקיום המצוה ואינו מעכב בדיעבד (יעויין היטב במגילה שם ובדברי הראשונים (הר"ן והמאירי)

שם). ויעויין במש"כ בזה בס' 'בארות נתן' הנ"ל ובמה שהביא מדברי כ"ק אדמו"ר בזה, יעויי"ש בארוכה ואכמ"ל].

ונראה לומר בזה בפשטות, דעיקר הנס דפורים הי' ענין של ישועה והצלה, אשר משום זה תיקנו מצות קריאת המגילה בתורת שבח והודי' ["קרייתא זו הילולא"] על הנסים שעשה לנו [וע"ד דין הב' דשבח והודי' שבמצות נ"ח שנתקנה (בעיקר) משון הנס דנצחון המלחמה שהו"ע של ישועה והצלה לישראל וכמוש"נ].

ואם כנים הדברים יומתק עפ"ז היטב דקדוק לשון הרמב"ם הנ"ל שסיים "והדלקת הנרות בהם מצוה מד"ס כקריאת המגילה" דהרמב"ם קאי בסוף ההלכה ["והדלקת הנרות כו'"] על דין הב' שבנ"ח שהוא משום לתא דשבח והודי' [וכמ"ש בקובץ רשימות שיעורים הנ"ל], וזהו מש"כ "כקריאת המגילה" שענינה שבח והודי' להקב"ה על הישועה והצלה לישראל וכמוש"נ, והיינו ש"הדלקת הנרות בהם" יש בה - נוסף על דין הא' דפרסו"נ שבריש ההלכה, גם - דין הב' דשבח והודי' "כקריאת המגילה". וק"ל.